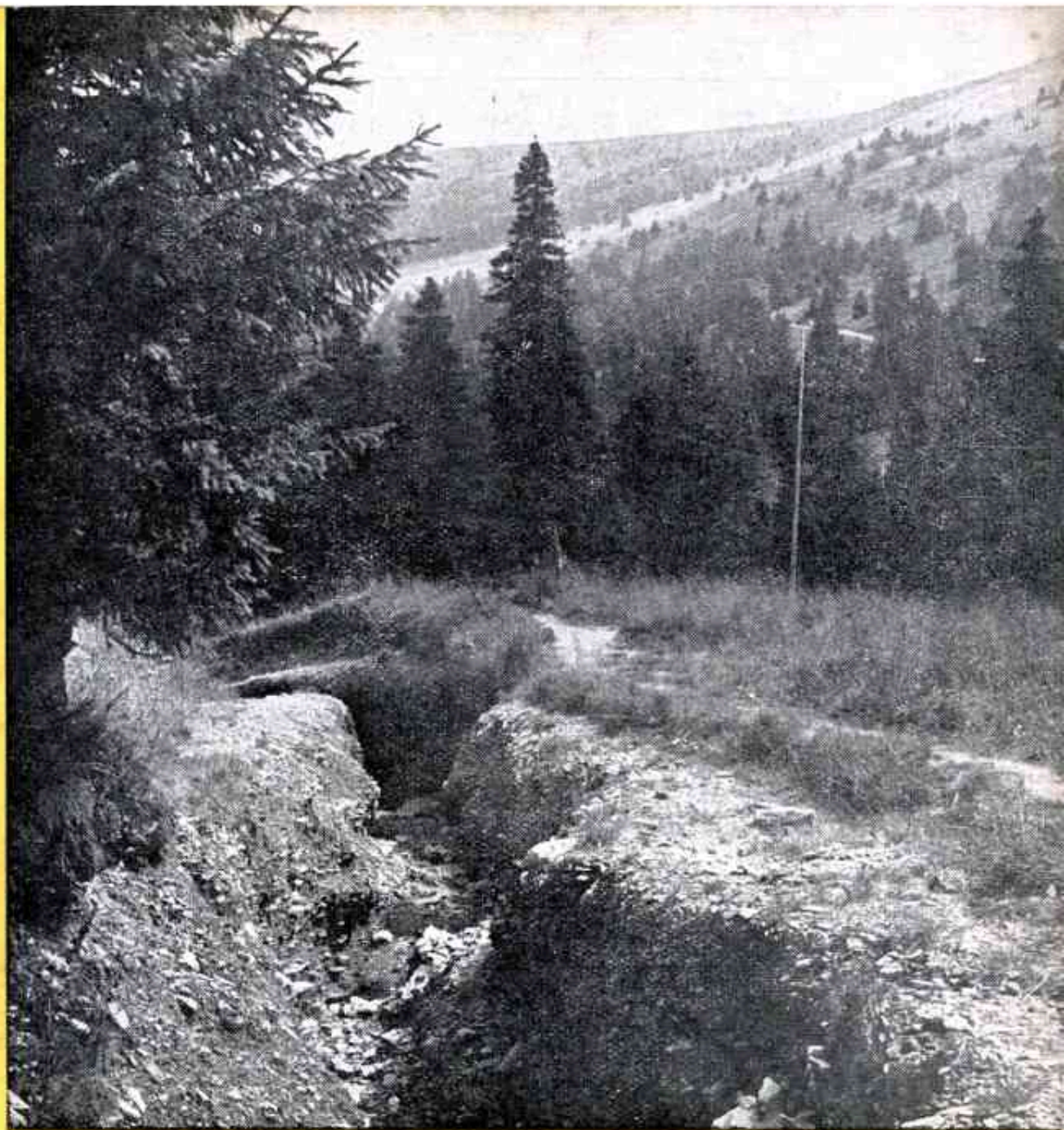

PROSINEC 1959

ČÍSLO 80

zprávy

KRAJSKÉHO
VLASTIVĚDNÉHO
STŘEDISKA
V OLOMOUCI

ZE ZKUŠENOSTÍ KRAJSKÉHO VLASTIVĚDNÉHO STŘEDISKA V OLOMOUCI

Ve dnech 24. – 25. listopadu 1959 probíhala v Brně celostátní konference pracovníků muzeí a galerií. Pro diskusi v plénu připravila delegace našeho kraje diskusní příspěvek, který touto cestou zveřejňujeme.

Chtěli bychom svým diskusním příspěvkem přispět k problematice muzejní a vlastivědné práce vůbec a seznámit vás s tím, jak tuto otázku řešíme u nás v kraji, a to tak, abychom mohli v nejkratší době uskutečnit podstatnou část těch úkolů, o nichž bylo hovořeno v hlavním referátu soudruha ministra.

Usnesením rady KNV v Olomouci byl v říjnu minulého roku zřízen Krajský vlastivědný ústav, v němž byla sloučena zařízení blízka povahou své práce i zaměřením. Jde především o krajské muzeum, krajskou galerii, památkovou péči a ochranu přírody a navíc pak o Severomoravský kras, jakožto specifikum naší oblasti. Při tomto sloučení nešlo o pouhé administrativní spojení, ale o sloučení jak vertikální, tak horizontální, při čemž došlo k velmi úzkému pracovnímu sepětí jednotlivých úseků i k ekonomickým úsporám, včetně administrativy a provozu. Takto byla získána úspora celkem čtyř pracovních sil v administrativě a těchto bylo možno naproti tomu využít na úseku odborném a při úkolech s tímto úsekem souvisejících, což při samostatnosti jednotlivých zařízení nebylo možno docílit.

Jedna z nejvýznamnějších výhod spočívá v tom, že lze daleko lépe využít finančních i hmotných prostředků, zvláště k plnění mnoha úkolů, které jsou společné více zařízením a jež doposud každé zařízení zajišťovalo samostatně, takže docházelo k překrývání a mnohdy i k duplicitě. Není třeba zmiňovat se ani o tom, že toto spojení je mnohem operativnější a jednodušší ze stránky provozní. Takto organizovaný ústav mohl být pověřován odborem školství a kultury všemi úkoly, ať už se týkají otázek muzejních, památkové péče a ochrany přírody, nebo galerie v celém našem kraji.

Ve shodě se všemi úkoly, stanovenými v *Zásadách dalšího rozvoje muzejní a vlastivědné práce*, přistoupili jsme k řešení jednotlivých problémů. Bylo to v prvé řadě vypracování výhledového plánu pro rozvoj vlastivědné práce v kraji do roku 1970. Při jeho sestavování v únoru letošního roku jsme vycházeli ze stavu sbírkových fondů jednotlivých muzeí v našem kraji, z charakteru sběrné oblasti, při čemž jsme respektovali především ucelené přírodní útvary, event. ekonomické celky a nedrželi jsme se politických hranic jednotlivých okresů. Současně jsme brali v úvahu i možnosti personálního obsazení odbornými pracovníky, kteří by mohli plnit úkoly, vyplývající z charakteru sběrné oblasti; předpokládáme, že by tím byl zároveň zajištěn růst těchto odborných pracovníků v daném vědním oboru. Domníváme se, že tím bude dáno též ekonomické využití pracovníků v muzeích, kteří se budou moci věnovat jak úkolům výzkumným, tak i práci osvětové, a není sporu o tom, že činnost osvětová, vycházející z plně zvládnutého oboru, je podstatně účinnější. Takto sestavený plán byl předložen k diskusi na krajském aktivu muzejních pracovníků. Po jejich připomínkách byl doplněn a znovu předložen k připomínkovému řízení jednotlivým odborům školství a kultury našich okresů, stranickým orgánům, příslušným katedrám Palackého university a dalším zainteresovaným složkám. Teprve po přezkoušení ze všech těchto hledisek bude schválen. V soulase s tímto plánem jsme se snažili řešit také rozmístění vysokoškolačků podle potřeb našeho kraje pro práci v okresních muzeích. Počítáme s tím, že pracovníci okresních muzeí budou moci působiti vzájemně mezi okresy, vypomáhat si a spolupracovat aktivně i při řešení úkolů v rámci celého kraje. Přitom nezapomínáme na rozšiřování aktivit

dobrovolných spolupracovníků. Příkladem takové spolupráce okresních muzeí i jejich dobrovolných pracovníků s Krajským vlastivědným ústavem je zpracování dokumentace při melioračních pracích v akci „Morava“. Při realizaci této dokumentace budou všichni zúčastnění pracovat na stejném tématu, ovšem každý, nebo několik jedinců vždy na dílčích úsecích, nebo pod různým aspektem. Vznikne tak komplexně řešená dokumentace (a to i z historického hlediska) této národohospodářské akce, zachycující celý současný stav i budoucí změny.

Podle našeho výhledového plánu vycházíme z toho, že 4 muzea (Bruntál, Přerov, Prostějov, Šumperk) mají všechna tři základní oddělení. U ostatních muzeí je volena tematika instalací a dokumentace tak, aby byly podchyceny ty specifické útvary a děje, které jsou v současné době pro tuto oblast nejdůležitější. Stanovíme to záměrně takto, neboť jsme si vědomi, že za současného stavu nelze požadovat od všech muzeí plnění úkolů v plném rozsahu. Jsme přesvědčeni, že takto urychlíme proces přebudování všech muzeí v nejkratší době z hlediska potřeb dneška. Podotýkáme, že v tomto plánu je v rámci celého ústavu brána v úvahu rovněž síť památkových objektů, přírodních útvarů aj., a to tím způsobem, že instalace jednotlivých hradů a zámků se doplňují, v některých oborech i účelně překrývají s instalacemi v okresních muzeích a tvoří tak dohromady určitý celek s ideovým zaměřením. Jde tu tedy o koordinaci osvětové činnosti pro návštěvníky v rámci cestovního a turistického ruchu.

Z hlediska tohoto plánu jsme řešili i další úkoly přímo v náplni Krajského vlastivědného ústavu. Tak jsme v první řadě přistoupili k budování depozitářů a laboratoří, ve kterých jsme viděli hlavní úkol v ochraně sbírek a v naší činnosti pro tento rok vůbec. V únoru letošního roku jsme získali převzetím starých kasáren objekt, který byl po příslušné adaptaci přeměněn pro účely muzejní (jako depozitáře, pracovny, laboratoře a dílny). Tím se nám podařilo umístit depozitáře do bezprostřední blízkosti hlavní budovy. Je pochopitelné, že při řešení depozitářů jsme vycházeli ze zkušenosti vlastních i cizích a snažili jsme se je budovat tak, aby bylo využito co nejúčelněji prostoru, aby byla zajištěna bezpečnost a bezpečnost deponovaných sbírek. Pro zkvalitnění práce ve sbírkách byly paralelně s tím vybavovány laboratoře potřebným zařízením a přístroji. V současné době řešíme, jak rychleji zvládnout evidenci sbírek tak, aby odpovídala i nejnáročnějším požadavkům na ni kladených.

V rámci osvětové činnosti byly připraveny a instalovány krátkodobé výstavy, z nichž zdůrazňujeme zejména výstavky se zemědělskou tematikou. Tak byla instalována zemědělská výstavka u příležitosti krajských dožínků a tato nyní po rozdělení v samostatné celky slouží jako putovní výstavky po okresích. V souvislosti s tím zakládáme přírodovědné zájmové kroužky při okresních vlastivědných muzeích i přímo na vesnicích.

Pokud jde o expozice, i zde se mnohé vyjasnilo. Vypracováním generálního projektu byl stanoven harmonogram jednotlivých expozic, jejich půdorysné řešení jakožto první stupeň projektové připravenosti. Ve spolupráci s architekty byly takto definitivně stanoveny výstavní a expoziční prostory, pracovny a v mnohém to naši práci usměrnilo. Zároveň s tímto projektem bylo řešeno též estetické a výtvarné působení muzea jako celku. Z tohoto hlediska jsou již vyřešeny stávající expozice a v tomto duchu jsou připravovány i další. Při jejich řešení jsou brány v úvahu i možnosti použití všech moderních sdělovacích prostředků, které doplní jednotlivé muzejní exponáty tak, aby působení tohoto materiálu bylo co největší. Je přirozené, že takto připravované expozice vyžadují řadu pokusů a zkoušek a předkládají problémy více či méně neobvyklé, takže jejich řešení není snadné. Přistoupili jsme proto k tomu, že před vlastní instalací předchází instalace pokusná, buď jako monotematická výstava, nebo jako pokusná instalace pro ověření jednotlivých instalačních záměrů a efektů. Řešení mnohých z těchto problémů je však mimo naše možnosti a tu se domníváme, že v této sféře by měl účinněji pomáhat Kabinet muzejní a vlastivědné práce.

Odtud by pak mohly vycházet metodické pokyny pro využití optimální instalační techniky.

Okresní muzea v našem kraji mají při instalování expozic značné potíže. Na tomto úseku pomoci jsme jim zůstali ještě dost dlužni. Proto se to snažíme řešit jednak výhledovým plánem, jak již bylo o něm hovořeno, jednak velmi účinnou a přímou účastí při budování. Z mnoha forem této spolupráce je to např. způsob, že za aktivní účasti pracovníka OVM budeme u nás instalovat postupně řadu tematických výstav, které pak po přenesení a doplnění vytvoří základ trvalých expozic jednotlivých muzeí. Tato forma má několik předností: jednak bude při výstavě použito materiálu okresního vlastivědného muzea — čímž dojde k jeho vytrídění a určení, případně doplnění novým sběrem — jednak dojde k výtvarně účinnější formě instalovaného materiálu v OVM. Při tom je bráno v úvahu i to, že se tím vlastně jedná o další využití výstav, měnících se tak v trvalou expozici. Důležitým momentem je zásada, že způsob a náplň každé takové akce je projednáván na odboru školství a kultury a postaven z hlediska komplexního řešení se zřetelem k atheistické propagandě, zemědělství a jiným úkolům.

Obdobná situace je i na úseku činnosti galerie. Krajská galerie jako součást Krajského vlastivědného ústavu získala tímto spojením at už pro zlepšení činnosti, nebo pro zabezpečení materiálových potřeb i personálního vybavení. Působnost galerie se rozšířila a plně využívá možnosti vystavovat umělecká díla i na památkových objektech v rámci jednotného plánu a zařadit výtvarné výstavy i do akcí jednotlivých muzeí. Byla odstraněna i dvojkolejnost v přednáškové a osvětové činnosti vůbec a jejím důsledkem je zvýšení návštěvnosti obou zařízení.

Na těchto několika případech jsme vám chtěli ukázat systém práce Krajského vlastivědného ústavu a dokumentovat, že v takovém celku není nikterak omezoována ani vlastní práce muzejní, ani galerijní, ale naopak jsou dány možnosti k jejímu plnému rozvinutí.

Závěrem považujeme za vhodné dotknouti se ještě problému, který bude nutno řešit v brzké době a jehož aktuálnost je již před námi. Naše muzea vznikala od sedmdesátých let minulého století a je pochopitelné, že od těch dob se datuje sběr materiálu a tím tedy i jejich sbírkové fondy. Postupem doby se sběrná oblast muzeí, zaměřená především k historii, do jisté míry stabilizovala. Avšak po změnách, probíhajících v našem státním zřízení, se také postupně měnila. Tak si jistě všichni pamatujeme, že existovalo zemské zřízení a jemu pak odpovídající instituce; tyto však po vytvoření krajů a krajských muzeí musely překonávat ve své práci řadu potíží, vznikajících přirozeně tím, že krajská muzea s povinností provádět dokumentaci ve svém regionu se nemohla smířit s tím, že mnohý cenný materiál, potřebný pro dokumentaci právě v jeho regionu, byl odvážen mimo něj. Přesto, že byl tento materiál vědecky zpracován, zůstával z větší části osvětově nevyužit, a to právě v té oblasti, kde to bylo nanejvýš třeba. Mnohdy byl sběr zaměřen i jen z hlediska atraktivnosti a tak se stávalo, že depozitáře ústředních ústavů jsou dodnes plny hodnotných materiálů, při čemž není uspokojivě řešena otázka jeho osvětového využití. K této otázce však nehodláme hovořit, i když spolu úzce souvisí. Domníváme se, že by bylo nanejvýš potřebné a žádoucí, pracují-li dvě přibližně shodné instituce na určitém území, aby si vyjasnily svoje úkoly i svou sběrnou oblast, netříštily tak zbytečně své síly, ale naopak organizovaně a účelně využívaly všech možností. Stálo by jistě za úvahu stanovit pro jednotlivá muzea kategorizaci a k této i vymezenou sběrnou oblast; při tom by byla současně stanovena působnost jednotlivých muzeí všech typů. Podle našeho názoru by rozhodně nebylo třeba striktně se držet hranic území, vymezeného pro činnost národních výborů všech stupňů. Toto řešení se nabízí o to důrazněji, že v současné době se projednává otázka nového uspořádání státní správy a s tím pochopitelně i činnosti národních výborů. Ka-

tegorizace a vymezení sběrné oblasti muzeí by podle našeho názoru pomohlo urychlit celý proces přebudování jednotlivých muzeí a v rámci jednotného plánu by vyřešilo i otázku dokumentace a sběru veškerého materiálu a konečně i jeho využití v místních podmínkách. Není sporu o tom, že by tím byly vyjasněny i otázky spolupráce a koordinace práce jednotlivých muzeí a v neposlední řadě i otázky lepšího využití finančních a hmotných prostředků, jež nám stát dává k dispozici.

Jestliže v současné době zajišťujeme s perspektivním výhledem grandiozní úkoly třetí pětiletky, pak by bylo žádoucí nebát se podobným způsobem řešit i otázky našich muzeí a skoncovat tak s názory, které dosud panují. I zde by měl bohaté pole působnosti Kabinet muzejní a vlastivědné práce, samozřejmě ve spolupráci s příslušnými ústředními orgány a ústavy. Všem nám jde o jedno: v době co nejkratší a současně co nejúčelněji využít sbírkových fondů k převýchové našich občanů na všech úsecích činnosti, účinně pomoci při dovršení kulturní revoluce a přispět tak k dobudování socialismu a komunismu v naší krásné vlasti!

Vladimír Kalabis:

K NÁLEZU VĚTŠÍHO CERITHIA Z PALEOLITICKÉ STANICE Z DROŽDINA U OLOMOUCE

Krajské vlastivědné středisko v Olomouci předalo mi k určení konchylíi gastropoda z paleolitické stanice z Droždina sv. Olomouce. Uлита má poškozen poslední závit a rovněž schází část kolem vrcholu. Výzdoba na ní je dosti ohlazená. Přesto, že velká část posledního závitu schází, zachoval se otvor ústní, který je typicky cerithiový. Celá ulita by dosahovala výšky něco málo přes 40 mm.

Svým vzhledem a výzdobou velmi upomíná na recentní druh *Cerithium (Theridium) vulgatum* BRUGUIÈRE, 1792, který je velmi hojný ve Středozezemním a Adriatickém moři, jakož i v Atlantickém oceánu aj. Nachází se však i ve stavu fosilním, v neogénu oblastí kolem Středozezemního moře; jeho varieta *miospina* SACCO je známa z miocenu, helvet-torton čelní hlubiny karpatské (dřívější vídeňské pánve) z tortonu Rumunska, ČSR a z Polska, dosahuje výšky až 80 mm.

Ještě jeden miocenní poddruh stojí blízko exempláři z Droždina, a to *Cerithium (Theridium) europaeum europaeum* MAYER = *Cerithium minutum* SERR. (u M. HÖRNESE 1851–1856); tato subspecie jest však především mnohem menší, něco přes 30 mm – revizí se zabýval nedávno R. SIEBER 1936–1937 (*Die miozänen Potamididae Cerithiidae, Cerithiopsidae und Triphoridae Niederösterreichs, Riga*) a R. SIEBER 1958 (*Systematische Übersicht der jungtertiären Gastropoden des Wiener Beckens. – Annalen des Naturhist. Mus. in Wien, 62, Band*). Celkem obdobný výskyt.

Jest zřejmé, že mezi právě uvedené dva druhy, určené až na subspecie, bude exemplář z Droždina patřiti – podle nedokonalého stavu zachovalosti nelze jeho určení přesněji provést. (To by bylo možné jedině snad podle velkého množství srovnávacího materiálu v Naturhist. Muzeu ve Vídni.) Klonil bych se k názoru, že jde o *Cerithium (Thericerithium) vulgatum* BRUGUIÈRE, 1792.

Přitom však lze úspěšněji řešiti otázku, odkud mohla býti ulita přinesena? Výskyt tak velkého cerithia tortonského stáří musí býti z lokality bohaté na miocenní konchylie. A takovým místem je Vlčice u Loštic na Olomoucku; nálezy ze slínu – téglu.

Možná, že by nebyla vyloučena ani možnost, že nález je přímo z tortonských písků v Olomouci; bohužel, fauna těchto písků je jen velmi nedokonale popsána v litera-

tuře už přes 100 lety a nejnovější výskyt z náměstí (rohu Ztracené ulice) z roku 1958 byl zničen dřívě, než mohl být zachráněn. Pokud by tato fauna nebyla dokonale známa, přichází nejpravděpodobněji v úvahu zmíněná lokalita Vlčice. Na podporu své domněnky uvádím, že R. J. SCHUBERT 1900 (Zum Vorkommen von *Melanopsis Martiniana* in marin- mediterranen Tegel von Wolfsdorf (Nord-Mähren) — *Verhandl. der k. k. geol. Reichsanstalt*, Jahrgang 1900 Wien) na str. 145 uvádí mezi gastropody této lokality i *Cerithium cf. vulgatum* BRUG. jako velmi vzácné, což jistě není věc náhodná.

Závěrem dodávám, že zpráva, kterou zde podávám jako malou ukázkou spolupráce archeologie s paleontologií, jest zároveň vhodným doplňkem mého článku: K výskytu *Cerithii* a *Melanopsis martiniana* FÉR. v okolí Olomouce. *Sborník SLUKO*, oddíl A—II) 1954. Olomouc 1956.

Josef Kuchař — Vladislav Vinš

NÁLEZ DRUHU *CARDIOPTERIS FRONDOSA* V KULMU DRAHANSKÉ VYSOČINY

V minulém roce byly nám předány prom. geol. J. Dvořákem z brněnské pobočky ÚÚG floristické sběry z oblasti spodnokarbonských sedimentů jižní části Dražanské vysočiny. Vedle velmi hojných osních částí *Asterocalamites scrobiculatus* (SCHLOTH.) ZEILL., pocházejících z drobových poloh, které vystupují v opuštěném lomu vých. od Březiny a v aktivním lomu sev. od Křtin, byly ve zpracovaném materiálu z první lokality zjištěny i dva listové otisky náležející druhu *Cardiopteris frondosa* (GOEPP.) SCHIMP.

Listky nepřisedají k ose, jsou izolované. Jeden z lístků, postrádající nervaturu, má výraznou obrysovou konturu, je celokrajný, o rozměrech 58×53 mm. Druhý, zachovaný jen částečně, má zřetelnou, několikrát větvenou žilnatinu, o max. délce 64 mm.

Druh *Cardiopteris frondosa*, dosti hojný v severomoravském kulmu, nebyl doposud v kulmu Dražanské vysočiny konstatován.

Bohumil Šula

POZNÁMKY K EROSI NA PRADĚDU

V srpnu roku 1959 došlo na jižním svahu Praděda, v úseku zhruba mezi vrcholem a chatou Barborkou k vytvoření velké strže v délce přes 300 m a s maximální hloubkou 2,5 m. V několika místech byly postiženy nátržemi i plochy mimo vlastní koryto strže, především v místech, kde šikmé svahové koryto nestačilo zachytit erozivní činnost a pak se tedy ve spádnicí valeným kamenným materiálem porušila soudržnost půdy. Stalo se tak prakticky během jednoho dne po prudkých a mocných srážkách v druhé polovině července. Je přirozené, že příčiny, vedoucí ke vzniku této strže se neobjevily hned, nýbrž kupily se v předchozích měsících; rovněž není možno považovati erosi za ukončenou vznikem strže. Stále dochází ještě k jejímu rozšiřování do stran (odtrháváním uvolněných drnů aj.) a jen v důsledku následného déle trvajícího suchého období nedošlo k prohlubování. Teprve připravovaná asanace, nesnadná a nákladná, bude znamenat určitou stabilizaci a zabezpečení.

V Hrubém Jeseníku je více úseků, v nichž buď jsou již strže nebo v nichž známe nebezpečí jejich vzniku. Dosud největší strže jsou ve skupině Keprníku, na svazích

Šeráku, Červené hory aj., kde hrozivá situace musela být řešena namáhavou a relativně dlouhodobou asanací, projektovanou odborníky.

Problém strží vedl ke studiu jejich vzniku a touto otázkou se zabýval hlavně Fr. ZVEJŠKA. V jeho práci¹ je uvedeno několik příčin, vedoucích ke vzniku strží a autor je rozděluje zhruba na příčiny tektonicko-morfologické, petrografické a na botanické. Zpravidla se druzí ovšem několik příčin dohromady.

V přípravě erosivních jevů na svazích Praděda je třeba zdůraznit v první řadě momenty mikroklimatické. Jedním z nich jsou bohaté srážky, které v ročním průměru jsou dány hodnotou 1300 mm. Většinu vody zachytí vegetace, po níž část stéká do koryt pramenů a bystřin při současném odpařování a část vsakuje do půdy. Vegetace tu působí jako faktor rovnováhy; jednak zachycuje prudkost dopadu deštových kapek, tlumí tak jejich náraz a tím prakticky odstraňuje destrukční vliv na půdu. Jednak izoluje povrch půdy od bezprostředního působení škodlivých mikroklimatických činitelů. Pakliže je vegetace narušena nebo docela odstraněna, uplatňuje se voda se svou výmolnou činností v plné míře. A v naší pradědské oblasti tím spíše, že povrch je tvořen zvětralínou o různé, z větší části však značné mocnosti a že srážky tu dosahují až kritických hranic (vzpomeňme jen na nebezpečí povodně, která v přívalu Bílé Opavy ohrozila v r. 1880 nedalekou Karlovu Studánku).

Za významného činitele je třeba považovati dále tepelné poměry. Uvážíme-li průměrnou roční teplotu na Pradědu, která je dána hodnotou $+1,1^{\circ}\text{C}$ (J. TEJNSKÝ), pak je zřejmé, že máme co dělat s poměry od situace v údolních polohách naprosto odlišnými, nemluvě ani o poměrech v nížině. Nápadné jsou zejména rozdíly teplot denních a nočních, a to zvláště v období vegetačním. Během celého roku se tu vyskytují mrazivé noci, které samozřejmě ovlivňují teplotu jednotlivých dnů. Naproti tomu ve dne teplota vzduchu dosti značně stoupá, jednak vlivem inzolace a v neposlední řadě i v důsledku expozice svahu. Na skutečnost, že je zde poměrně prudká inzolace, nás upozorňuje i sama vegetace, jevící v listech mnoha rostlin někde dosti silný náznak červené barvy. Podobně i podzimní zabarvení mnoha zde vegetujících rostlin je dokladem inzolace (kontryhel, mochna nátržník, borůvčí aj.) — i když ani jedno ani druhé není absolutně platným znakem. Vegetace je tu vůbec dobrým ukazatelem tepelných poměrů. Na jižním svahu Praděda je o poznání pestřejší květena než na svahu k Vidlím nebo na poměrně povlnném svahu ke Švýcárně. Z květnatých prvků jižního svahu bych jako příklad vyzvedl jestřábník oranžový (*Hieracium aurantiacum*), náholník jednoúborný (*Achyrophorus uniflorus*), violka žlutá sudetská (*Viola lutea* ssp. *sudetica*), zvonek vousatý (*Campanula barbata*) aj., které na opačných svazích nejsou buď vůbec zastoupeny nebo jen ojediněle. Ze zkušenosti také víme, že se zde květena vyvíjí vždy o maličko dříve, takže jižní svah a obě jeho přilehlé partie (jihovýchodní a jihozápadní) mají o něco delší vegetační období.

Nemalou měrou se uplatňuje i vítr. Statistika meteorologická uvádí, že ve vrcholové oblasti Praděda je v ročním průměru pouze 6,3 proc. bezvětrných dnů, tj. tedy přibližně 18 dnů v celém roce; zaznamenaná maximální rychlost větru je 150 km za hodinu. Rovněž v tomto směru je vegetace ukazatelem, a to zejména pro doklad převládajících směrů zde vanoucích větrů; vlajkové formy smrčků jsou obvyklým zjevem. Vegetace představuje dokonalý kryt, bránící odnosu drobných půdních částic, a jen díky jí neuplatňuje se zde odnos měrou odpovídající stávajícím větrným poměrům. Pouze na několika málo místech, kde půda není kryta — a to je právě v širší ploše ušlapaného svahu, v místech, kde došlo k erosi — bylo možno pozorovati v jarním období na narušené sněhové pokrývce menší nános zeminy.

Podstatně větší význam má sníh, ležící zde v souvislé sněhové pokrývce 180 dní v roce. Nestejná mocnost sněhových vrstev vede zvláště v jarním období k jejich pohybu; tento pohyb sněhových mas je tu na štěstí omezen jen na malé ostrůvky neroztáhlého sněhu, které nejsou schopny způsobit nátrže ve vegetaci; takovou situaci jsme však mohli konstatovat, třebaže jen v menší míře, ve Velké Kotlině. Daleko

¹ Fr. ZVEJŠKA, O vzniku strží v povodí Hučivé Desné (Brno, 1947).

nebezpečnější je v našem případě tající sněh na obnažené půdě, který promáčením snižuje soudržnost půdních částic. Poškozuje tak i vegetaci při okraji obnažené půdy, neboť odtékající voda vyplavuje půdu, uvolňuje tím kořeny a kořenové baly a pak stačí malý popud (ve svažitém terénu prudký déšť, lidská chůze nebo sešlápnutí většího zvířete aj.) k tomu, aby se nátrž rozšířila, popř. vznikla stržová plocha. V době tání sněhu, zejména při hojnosti vody a nočních mrazech dochází vlivem opakovaných teplotních výkyvů k pukání kamenů, které trhají půdu a vytvářejí zvětralínu; v tak snadno rozrušitelné chloritické rule jako je tomu v oblasti Praděda vznikl poměrně značný zvětralinový podklad. A tím se pak stává celé toto území místem ohroženým erosi.

Vlastní příčinu pro existenci strže na svahu Praděda však vyvolal člověk. V místech dnešní strže byla až do jejího vzniku cesta, po níž jezdila jednak různá motorová vozidla návštěvníků-motoristů, ale zejména nákladní auta, obstarávající přísun všech potřebných materiálů pro provoz v objektech na vrcholu hory. Je pochopitelné, že tento provoz nedovolil vývoj vegetace ani její pozvolné rozšíření z okrajových partií cesty, ale naopak soustavně uvolňoval další a další kameny z půdy a umožňoval tím stále hlubší zvětrávání a promáčení. Vznikaly kolejevé rýhy, které samozřejmě vadily jízdě; vyhýbáním se těmto rýhám zajeli řidiči s vozidlem často do břehu cesty a tím došlo k novému odtržení drnů. Cesta se takto stále rozšiřovala do stran a tak se také zvětšovala plocha obnažené půdy. Připočteme-li k tomu skutečnost, že uživatel cesty se nikterak nestaral o stav cesty a nevyvinul žádnou péči o její údržbu (svod vody, zpevnění apod.), tu máme úplný obraz příčin a následků. Prudké deště s množstvím vody nejen rozmáčely nechráněnou půdu, ale navíc na holém svahu daly vzniknout povrchovému přívalu, jehož dravost rostla úměrně se sklonem svahu, bez jakékoli překážky a zábrany. V rozbředlé půdě se vytvořilo koryto a posléze strž.

Příkladem neodpovědného počínání, a to opět v oblasti Praděda, mohou být důsledky motocyklových závodů, které tu byly uspořádány v r. 1957. Při projíždění trasy v prvním kole závodu, kdy ještě byla půda zmrzlá a tedy tvrdá, drželi se závodníci esovitě probíhající cesty na vrchol Praděda, avšak v druhém kole projížděli zkratkami ve spádnicí. A poněvadž v této době půda již rozmrzla a změkla, zůstala za posledním účastníkem závodu v zemi rýha místy téměř 50 cm hluboká. Hotové koryto, připravené pro erosivní jevy, které na sebe zde — v pásmu tak extrémních klimatických podmínek — nedaly dlouho čekat.

Je třeba říci, že ke vzniku dnešní strže (viz obr. na obálce) přispěli značnou měrou též neukáznění turisté. Původní pěší stezka, značkováná a totožná z větší části s uvedenou cestou, pozbyla svého poslání a účelu tím, že byl vyšlapán chodník jednak bokem při cestě, jednak zkratky a konečně široký pás, vedoucí přímo k vrcholu, přesně ve spádnicí. Sešlapováním — o to větším při stále vzrůstající návštěvnosti Jeseníků — byla postupně odstraněna vegetace, přirozený kryt půdy. A zde, v horní části vrcholové partie, se na holém pásu sešlapané půdy slévaly pramenky vody v povrchový tok, měnící se v místech cesty (přibližně v polovině svahu) v příval a ničivý živel. Zkracování cesty — zdánlivě neškodný počin — se v komplexu ostatních nepříznivých okolností změnil ve škodu, jejíž odstranění si vyžádá značného finančního nákladu, při čemž není ani plně záruky o dosažení žádoucího efektu. Proto bude v tomto směru na nás všech, abychom vedli a nabádali vhodnými formami návštěvníky jeseníckých hor a zejména pradědské oblasti k zachování a dodržování turistických pravidel a tím k ochraně přírody. Vytvářením tzv. zkratk nejenže můžeme připravit cestu erosi — důkaz je až příliš zřejmý — ale navíc škodíme sami sobě, a to zbytečným vyčerpáváním zvýšenou námahou; vždyť serpentinné stezky jsou budovány právě tak, že představují optimální hospodaření se silami a dechem. Jsou-li takové stezky řádně udržovány, sotva se stanou příčinou podobného nežádoucího poškození.

Zbývá ještě dotknout se aspoň trochu problému asanace. Její realizace je tu bezpodmínečně nutná, nemá-li se z nynějšího terénu vytvořit devastované a bezfunkční

území. Nijak není při tom přehnané tvrzení, že ponechání dalšímu vývoji a erosi, bez vhodného zásahu, znamenalo by ohrožení existence chaty Barborky. Kromě technických asanačních prvků a zásahů bude zde nutno provést asanaci hlavně cestou biologickou, tj. vybudováním správného vegetačního krytu. Výběr druhů rostlin musí se zaměřit prakticky vesměs na vytrvalé druhy; z nich pak přicházejí v úvahu hlavně trsnaté trávy: bojínek alpský (*Phleum alpinum*), tomka vonná (*Anthoxanthum odoratum*), kostřava nízká (*Festuca supina*), které jsou všechny hustě trsnaté, z dalších metlice (*Deschampsia caespitosa* i *D. flexuosa*), smilka tuhá (*Nardus stricta*), vytvářející pevný drn, některé lipnice, které jsou zde domovem (*Poa alpina*, *P. glauca*); ze sítinovitých se může uplatnit někde sítina trojklanná (*Juncus trijidus*). Z ostatních prvků to bude borůvka nebo brusinka (*Vaccinium myrtillus* a *V. vitis-idaea*), koprniček bezobalný (*Ligusticum mutellina*), jehož oddenek je velmi dobře přichycen k půdnímu podkladu a spolu s kořenovým systémem jiných rostlin vytváří pevnou spleť, dále rdešno hadí kořen (*Polygonum bistorta*), třezalka skvrnitá (*Hypericum maculatum*), mochna nátržník (*Potentilla tormentilla*) a v menší míře i mochna zlatá (*P. aurea*), jako vhodný jeví se ještě i rožec obecný (*Cerastium vulgatum*). K těmto základním elementům bylo by možno uvést ještě některé doplňující květnaté prvky, jako náholník jednoúborný (*Achyrophorus uniflorus*), svízel (*Galium pumilum anisophyllum*) a na některá, zvláště okrajová místa či plošky sešlapávané i kontryhel a jitrocel v příslušných družicích (*Alchemilla*, *Plantago* div. sp.). Možné doplňující druhy, chráněné nebo jinak vzácné (např. zvonek vousatý — *Campanula barbata*, violka žlutá sudetská — *Viola lutea* subsp. *sudetica* aj.) neuvádím. Z jedno- nebo dvouletých rostlin nepřicházejí v úvahu prakticky žádné druhy, sotva i jako přechodné s melioračním charakterem. Vidíme to vlastně na složení dnešního přirozeného rostlinného krytu na Pradědu, pokud zůstal nedotčen: převládají druhy vytrvalé, kdežto jednoleté jsou zastoupeny druhově nepočetně (např. černýš *Melampyrum silvaticum carpaticum*, kokrhel *Rhinanthus* sp. div. aj.) nebo téměř chybějí. — Podaří-li se vytvořit z uvedených rostlin mikrotermní travnatý a bylinný útvar, bude dán předpoklad k stabilizaci terénu. K dosažení ještě většího účinku bude třeba v některých místech, zejména na začátku zkratk, vysadit též vhodné dřevinné prvky, ať už smrk nebo kosodřevinu, spíše jako technickou zábranu než činitele asanačního.

Kromě vlastní asanace bude nutně třeba ještě vytvořit zábranu těm vlivům, které by mohly opět vyvolat škodlivé následky. Půjde o to, sladit všechny zájmy dnešní naší socialistické společnosti tak, aby vyhovovaly, aniž by však byl porušen základ, tj. příroda a její zákonitosti, které jsou v této oblasti prvořadě a proto tak závažné. Bez momentu součinnosti všech, kdož mají co činiti s touto horskou oblastí, byla by všechna opatření a snahy marné. Naopak společným úsilím se jistě podaří napravit dnešní nežádoucí důsledky, které by jinak byly špatným dědictvím do budoucna a svědectvím nedostatečné odpovědnosti. A to jistě nikdo z nás nechce.

Ota Oliva

ZAJÍMAVÉ ČELISTI ŽRALOKŮ (SELACHII) Z MUZEA V OLOMOUCI

V r. 1956 dostal jsem prostřednictvím J. R. Winklera z Krajského muzea v Olomouci k určení 4 žraločí čelisti, jež si zaslouží bližšího komentování.

Jde o tyto druhy, které jsem určil podle klíčů v monografii BIGELOWA a SCHROEDERA 1948.

1. *Prionace glauca* (LINNAEUS). Žralok modravý.

Zubní vzorec: $\frac{14 + 1, 1 + 13}{13 + 1, 1 + 13}$

Na spojení horní čelisti je jeden malý zoubek na každé straně, ale jen v jedné řadě. Na symphyse spodní čelisti jsou na každé straně 2 zoubky, jeden je na vnějším, druhý na vnitřním okraji. Velikost čelistí: od spojení horní čelisti k nejzazším zadním okrajům čelisti 129 mm, měreno po vnitřní straně, délka dolní čelisti 117 mm. Největší šířka dolní čelisti 110 mm, největší šířka horní čelisti 93 mm. Délka nejdelšího zubu bez výšky (šířky) jeho base 9 mm (měřena jen viditelná část zubu).

O původu tohoto exempláře nebylo možno získati žádné bližší informace. Rozšíření je podle BIGELOWA a SCHROEDERA 1948 a ROEDELA 1953 kosmopolitické v teplejších mořích a oceánech. Udává se, že dorůstá až 20 m, nejdelší změřený exemplář však byl dlouhý jen 383 cm (B.-SCHR., l. c., p. 285). Nejdelší zuby exempláře, který zkoumali BIEGELOW a SCHROEDER měřily okolo 10 mm a tento kus byl dlouhý 217,5 cm, vyplývá z toho, že čelisti našeho olomouckého exempláře patřily jedinci asi těchto rozměrů okolo 2 m délky.

2. *Negaprion brevirostris* (POEY).

Délka nejdelšího zubu činí 18 mm včetně šíře (výšky) jeho základny, bez ní 14 mm. Délka horní čelisti měřená podobně jako u č. 1 je 220 mm, délka spodní čelisti 195 mm. Čelisti se rozšiřují pravidelně směrem dozadu. Činné jsou 1–2 řady zubů, ostatní jsou uloženy ploše v dásni.

$$\text{Vzorec zubů: } \frac{14 + 1, 1 + 14}{13 + 1, 1 + 14}$$

Podle rozměrů nejdelšího zubu a jeho poměru k délce těla, jak udávají BIGELOW a SCHROEDER pocházejí čelisti námi zkoumaného exempláře od jedince asi 140 cm dlouhého.

Podle údajů výše uvedených autorů dorůstá tento žralok do 3,5 m délky; žije v litorálu v západní části Atlantického oceánu od sev. Brazílie po Severní Karolinu a příležitostně i o něco severněji, uváděn je též od břehů tropické západní Afriky.

3. *Isurus oxyrinchus* RAFINESQUE (*I. glaucus* (MÜLLER et HENLE)?)

$$\text{Vzorec zubů: } \frac{14, 13}{13, 13}$$

Celková délka (včetně šířky základny) nejdelšího zubu horní čelisti 35 mm. Délka horní čelisti 240 mm, délka spodní čelisti 205 mm. Šířka horní čelisti 125 mm, šířka spodní čelisti 90 mm.

BIGELOW a SCHROEDER uvádějí klíč k určení 3 druhů rodu *Isurus* RAF., *I. oxyrinchus* RAF., *I. glaucus* (MÜLLER et HENLE) a *I. guntheri* MURRAY.

Bohužel nejsou rozdíly v chrupu druhů *I. glaucus* z Indického a Tichého oceánu a *I. oxyrinchus* z Atlantiku. Rozdíly však jsou dosti nápadné v proporčních poměrech těla a ploutví, v našem případě však nebylo možno těchto znaků použít.

I. oxyrinchus dorůstá do 4 m, patří mezi nejrychlejší plovoucí pelagiální žraloky (B. et. SCHR.). RODEL 1953 uvádí, *I. glaucus* jako běžný pelagiální druh od kalifornských břehů, dorůstá obvykle méně než 215–245 cm.

4. *Carcharodon carcharias* (LINNAEUS). Žralok lidožravý.

$$\text{Vzorec zubů: } \frac{12, 13. \text{ Jedna řada je funkční.}}{11, 10}$$

Délka nejdelšího zubu 35 mm bez šířky (výšky) base, s ní 45–47 mm. Délka 4. zubu horní čelisti 30 mm bez šířky (výšky) base. Délka horní čelisti 40 cm, délka spodní čelisti 34 cm.

Délku tohoto žraloka podle jeho zubů odhaduje dr. W. C. SCHROEDER (in litt. 25. V. 1956) na 4,5 m.

Jako největší rozměry bývá uváděna délka 1220 cm, nejdelší kus, jehož čelisti jsou v Britském muzeu, měřil 930 cm. Ostatní skutečně změřené kusy jsou podle BIGELOWA a SCHROEDERA menší: 640 cm, 580 cm, 518 cm, vidíme tedy, že olomoucký exemplář patří k největším známým kusům. Australská data o váze kusů přibližně stejně velkých (463 cm), jako námi zkoumané čelisti, udávají ji na 860 kg, avšak jihoafrický exemplář, dlouhý 403 cm vážil 1038 kg (cit. B. a SCHR., l. c., p. 138). Tento druh patří k velmi obávaným, jelikož jsou známa přesná zjištění o jeho spontánních útocích na čuny a lidi. Jediný útok žraloka, známý až dosud (ROEDEL 1953) z Kalifornie, zavinil patrně tento druh.

Z příložených dat o žraločích čelistech v našich muzeích je zřejmá nutnost řádné revize našich muzejních materiálů, které mají často dosud pozornosti ucházející, zajímavé a cenné deponáty.

Literatura

H. B. BIGELOW — W. S. SCHROEDER, 1948, Sharks. *Memoir of Sears Foundation for Marine Research* (Fishes of the Western North Atlantic), No. 1, Pt., I., 1948, 59–546.

P. M. ROEDEL, 1956 Common Ocean Fishes of the California Coast. *State of California, Dept. of Fish and Game, Marine Research Branch, Fish Bulletin*, No. 91, 3–184.

Václav Burian

OBAVY Z NEVOLNICKÉHO POVSTÁNÍ R. 1775 NA STATCÍCH OLOMOUCKÉ KAPITULY

Z průběhu velkého nevolnického povstání, jehož první vlna pod vedením „selského guberny“ vypukla na jaře r. 1775 v Čechách, druhá v červnu téhož roku na Moravě, kde zasáhla jedenáct panství a přelila se opět do Čech, není prozatím zpráv o nepokojích na panství olomoucké kapituly. Přesto byly v kapitule obavy, které se projevíly nařízením o odebrání zbraní poddaným (není zcela jasné, zda nešlo o širší akci, nařízenou instrukcí z vyšších míst). Akce proběhla v době, kdy povstání na Moravě bylo již dva měsíce v proudu. Zachovaly se z ní dva doklady o výsledku odebrání zbraní ve třinácti obcích kapitulního panství.¹ Podle konsignace, vypracované kapitulním správcem Fridrichem Janem Adalbertem Göblem, datované v Olomouci 24. srpna, byly prohlídky v Kelčicích, Vrbátkách, Koheřicích, Výklekách a Samotíškách bezvýsledné. Ve Velké Senici byla Šebestiánu Ošťádalovi odebrána puška, Josefu Krbcovi puška a pistole. Rovněž kladný výsledek mělo pátrání v kapitulních obcích na Vyškovsku: v Podbřežicích byly Václavu Julínkovi, Liboru Vlachovi a Matěji Beránkovi odebrány pistole, Josefu Krátkému puška a Jakobu Schwachovi dvě špatné pušky. V Křečkovících byla u Josefa Švidráka nalezena a odebrána puška, u Valentina Vrány puška a pistole, u Lorence Křivého puška. Podle relace, podané kapitule Josefem Františkem Andrešem, správcem statků světícího biskupa Freyenfelse, prezentované dne 29. srpna, byly v obcích, které náležely k Freyenfelsovu kanonikátu, odebrány celkem čtyři střelné zbraně, z toho dvě nepoužitelné. U podruha Cyrila Meslíka v Žešově č. 2 byla nalezena stará puška bez zámku. Stejně v č. 11 u Františka Zedníka byla zabavena hlaveň krátké pušky („von einen Stutz“), ke které si majitel vyrobil pažbu, byla však rovněž bez zámku. Dále zde byly zabaveny pistole u Jiřího Voleníka č. 19 a Bartoně Bartoše č. 21. Bezvýsledná byla prohlídka ve Velkém Týnci a Uhřeticích, naprázdno vyšla také komise v Holici, kde František Halouzka v čísle 4 pušku zavčas uschoval.

Je známo, že jednou z hlavních slabin rozsáhlého povstání v r. 1775 byl vedle roztržitosti akcí především nedostatek palných zbraní, který se projevil hlavně při srážkách s vojskem (viz např. srážku u Chlumce 25. října a na Konopišti 18. července).² Podle těchto dílčích výsledků konfiskací zbraní by byla na panství olomoucké kapituly palebná síla selských houfů v případě povstání rovněž nepatrná.

¹ St. A Olomouc, G. 43.

² O. JANEČEK, Povstání nevolníků v českých zemích roku 1775. Praha 1954, str. 78, 144.

SMÍRČÍ KŘÍŽE NA ÚZEMÍ MĚSTA A OKRESU OLOMOUCKÉHO

Z drobných památek, zachovalých v našich zemích, se archeologickým památkám nejvíce blíží kříže neuměle a hrubě vysekané z kamene, napolo zapadlé do země a skromně stojící při cestách za obcí.

Jsou to smírčí kříže, u nás lidově nazývané kříže cyrilometodějské, někdy také báby. Ještě koncem XIX. století byl jich mnohem větší počet, ale dnes je jich pod ochranou státní památkové péče pouze 11 na okrese a pouze 1 v městě Olomouci; nalézají se v těchto obcích:

1. OLOMOUC-NEŘEDÍN. Zakladatelům Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci byl dán na společný hrob na komunálním hřbitově smírčí kříž, přenesený sem r. 1912 z obce Štarnova. Je dosti pravidelných forem, jeho výška nad zemí je 60 cm a délka v ramenech kříže 63 cm; kámen je slepenec.

2. NEDVĚZÍ. Při silnici ze Slavonína poblíž obce Nedvězí je památník padlým z I. světové války, umístěný ve stromoví smutečních vrb a břízek a v trávě při památníku na skalce z lomového kamene je osazen smírčí kříž. Je 90 cm vysoký a 55 cm dlouhý v ramenech; kámen je 20 cm silný. V ramenou je cyrilikou psaný nápis, který rozluštil prof. Jan Havelka takto: Sv. Kyr. i Met.

3. SLAVONÍN. V předzahrádce školy č. 18 (býv. menšinové) v prodloužené Zelené ulici k Slavonínu je smírčí kříž, umístěný na skalce z lomového kamene pod stromovím nedaleko za ohradou. Je 90 cm vysoký a jeho délka v ramenech je 40 cm.

4. a 5. ŠTĚPÁNOV. V Nádražní ulici při domě č. 27 stojí v předzahrádce zděná boží muka a po každé její straně jsou smírčí kříže. Na východní straně, u domu je kříž 80 cm vysoký a délka v ramenech je 70 cm, hrany má zaoblené, je 25 cm silný a kámen je slepenec. Druhý kříž na západní straně je rovněž 80 cm vysoký, ramena jsou ve sklonu o délce 80 cm; kámen je slepenec a 25 cm silný. Kříže byly r. 1933 nalezeny v zemi při boží muce a osazeny po jejích bocích za vysoký latový plot, ohrazující předzahrádku domu.

6. KŘELOV. Při silnici vedoucí do Horky n. M. je smírčí kříž zazděn v průčelí zdi budovy zděného chlévu, který patří k domku č. 85. Kříž ze slepence je torzo bez horního svislého ramene, je 70 cm vysoký a 70 cm dlouhý v ramenech. Kříž byl původně u polní cesty a při stavbě domku zazdil se kříž do stěny. V r. 1949 měl se provést ve zdivu výklenek kolem kříže, čímž by se byl vyprostil ze zdiva; tato úprava se však neuskutečnila.

7. PŘÍKAZY. Na sever stanice dráhy, poblíž hlavní silnice, u objektu váhy a u boží muky vyčnívá ze země část smírčího kříže. Viditelná je jeho horní část, svislá horní a obě vodorovná ramena, vyčnívá nad zemí 50 cm a délka jeho ramen je 47 cm. Kříž je vhodně situován u boží muky a u tří topolů na travnaté ploše, ohraničené kamennou obrubou od okolní dlažby.

8. TOPOLANY. Při silnici z Topolan do Hněvotína, hned na odbočce cesty vedoucí za humna ke stodolám, stojí nahoře na svahu smírčí kříž. Je 100 cm vysoký, u země 60 cm široký a délka v ramenech je 45 cm. V horním svislém rameni je vyryta podoba sekery. Ramena kříže byla dosti rovně a pravidelně opracována.

9. SVĚSEDLICE. Na začátku obce od západu, před zahrádkou školní budovy a úřadovny místního národního výboru, ukrytý pod větvemi stromku, na skalce z lomového kamene, stojí štíhlý, vysoký kříž formy latinské. Kříž je z jednoho kusu kamene 100 cm vysoký, jeho délka v ramenech je 30 cm. Po celé výšce spodní svislé části kříže až do středu vodorovného břevna je v kameni vyryto kópí a uprostřed břevna je vyryt letopočet 1547. Větve stromku úplně překrývají kříž se skalkou, takže kříž není vůbec viditelný. Velmi cenné je datování kříže.

10. VOJNICE. Nová kaple postavená r. 1890 na návsi má v západním průčelí vedle vchodu zazděn smírčí kříž. Tento kříž je viditelný na průčelí, kde vynechaná omítka vytváří formu kříže o výšce 115 cm a délce horizontálních ramen 76 cm. Smírčí kříž je ze slepence a jeho velikost se patrně neshoduje s formou kříže vytvořenou vynechanou omítkou, ani v délce a šířce, ani v síle ramen. Uprostřed v křížení ramen smírčího kříže je zobrazen kříž v prohloubeném reliéfu o výšce 47 cm a délce ramen 36 cm, na koncích ramen jsou kruhové jamky o průměru 6 cm.

11. SLATINICE. V Nádražní ulici, ve stromové aleji, při zděné boží muce a před hospodářským dvorcem nalézá se torzo smírčího kříže. Ramena kříže jsou blízko u země, jedno boční rameno je uraženo a chybí, ostatní ramena jsou šikmo a hluboko zasekána do kamene, slepence. Na straně severní je uprostřed kříže vyryt meč, na jižní straně letopočet 1859, patrně doba objevení nebo vyvednutí kříže ze země.

12. KRČMAŇ. V polovině cesty vedoucí z Krčmaně k hospodářskému dvoru v Grygově, pod dvěma stromy, je vysoký podstavec se smírčím křížem. Zděný podstavec, vystavěný asi v roce 1910, je veliký, mohutný ve formě obdélníkového hranolu, omítnutý a obílený, se soklem a římsou. Na podstavci je osazen bíle zalíčený kámen velikosti 50×80 cm a 30 cm silný, s horními rohy skosenými do oválu; na přední ploše kamene je reliéfně vysekán kříž.

V nedávné době byly smírčí kříže ještě v Olomouci na Envelopě při bývalém propustku hlavní silnice, v místech rozcestí silnice k Holici; na bývalém vojenském cvičišti u Nového Světa, při silnici k Holici, stával smírčí kříž zabořený do země. Také v Olomouci-Řepčíně při rybníku nad hliníkem stával kříž; žádný z uvedených se nezachoval.

Smírčí kříže v obcích 1. až 7. se ve formě dosti shodují; jsou jednoduché, z kamene zhruba vysekané, lapidární formy a s hranami vesměs zaoblenými. Kříže v obcích 8. až 9. mají odlišnou formu převýšeného latinského kříže s vodorovnými rameny vyvýšenými na dlouhé noze, hrany jsou z kamene ostřeji vysekané, datování kříže 9. ukazuje na novější dobu zhotovení. Kříž čís. 10 patrně se může přiřadit k tomuto druhému druhu křížů. Kříž čís. 11 je další druh, je formy řeckého kříže o stejných ramenech, připomíná kříže maltézske. Konečně kříž čís. 12 je úplně odlišný od všech předcházejících druhů, pouze reliéf kříže blíží se formám druhého druhu kříže.

Mluví-li se o těchto kamenných křížích, klade se vždy především otázka: proč byly tyto kamenné kříže pořizovány?

Odpovědi na otázku dává v první řadě lid, ten je čerpá jen ze zachovalých *pověstí*; ty jsou však nejisté a taková odpověď nemůže sloužit za podklad pro další vědecký výklad.

Podle posledních výzkumů odpovídá na tuto otázku v právní vědě naše vědomost o *smíření*. Krevní pomsta, jako nejstarší forma trestu, byla již v dávných dobách nahrazena cestou smírnou, smířením; vrah musel zaplatit pozůstalým odškodnění, ale kromě toho musel učinit něco k prospěchu duše zavražděného. Proto bylo požadováno, že musel své oběti na místě činu zříditi kamenný kříž ke smíření, aby se vykoupil z krevní klatby. O tomto zvyku se po prvé dovídáme z listin berlínských až r. 1555; z českých zemí jsou doklady teprve z pozdější doby. Nejstarší zachovalý letopočet je r. 1454 na kamenném kříži v Lasvicích u České Lípy. V r. 1574 se píše, že vrahu bylo uloženo „*postavit kamenný kříž, jak v takových případech je zvykem*“.

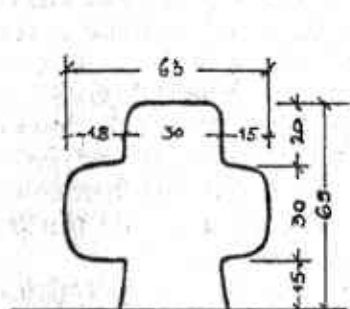
V XVII. století, když usmrcení a loupež peněz bylo trestáno novým hrdečným právem, smrtí, zůstal zvyk postavení kříže nadále, ale tentokrát to byli pozůstalí zavražděného, kteří kříž osadili jako v upomínku na zemřelého.

Další názor, který je rozšířen o těchto kamenných křížích, je ten, že to byly *hraniční kameny*, označující rozsah nemovitého pozemkového majetku. Zobrazení

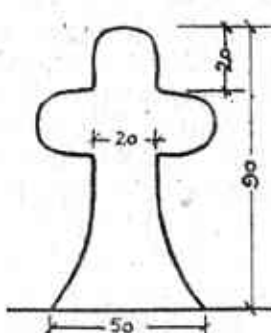
SMÍRČÍ KŘÍŽE

V OLOMOUCI - MĚSTĚ A NA OKRESE

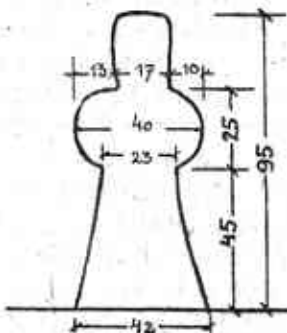
1. OLOMOUC - NEŘEDÍN

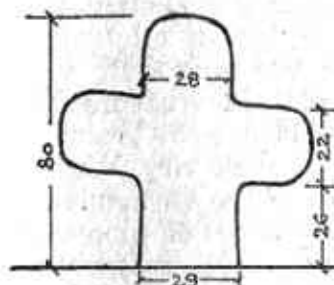
2. NEDVĚZÍ

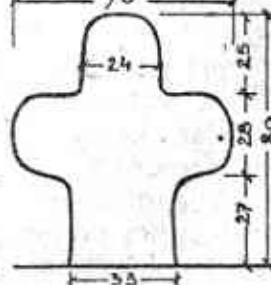
3. SLAVONÍN

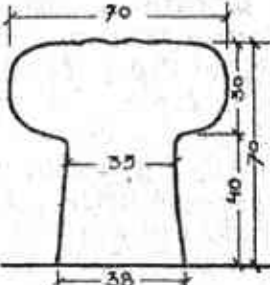
5. ŠTĚPÁNOV-ZÁP.

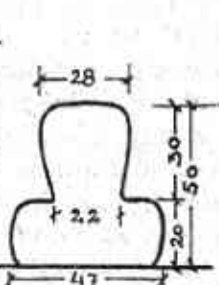
4. ŠTĚPÁNOV-VÝCH.

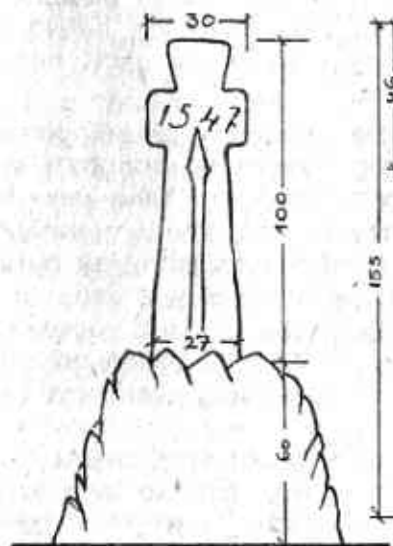
6. KŘELOV

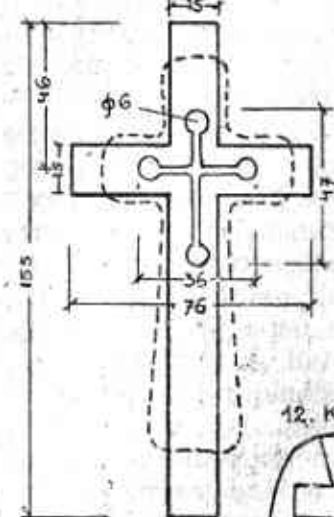
7. PŘÍKAZY

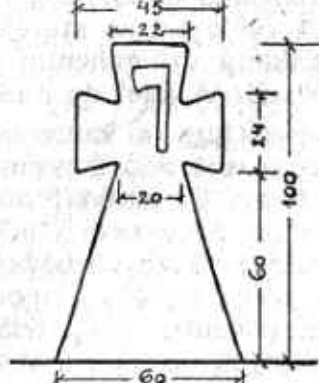
9. SVĚSLICE

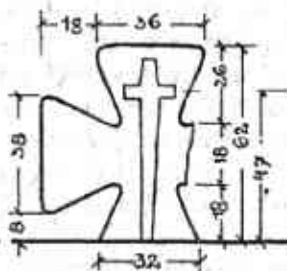
10. VOJNICE

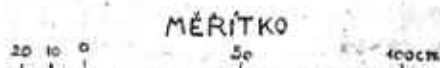
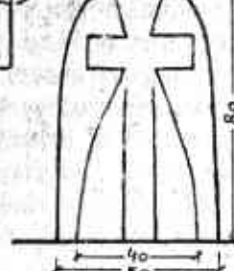
8. TOPOLANY

11. SLATINICE

12. KRČMAŇ

OLOMOUC - ŘÍJEN 1953. JNG-JOS.KŠÍR

křížů na hraničních kamenech užívaly však rytířské řády křížácké. V roce 1794 byla v Badenu v Německu zadána dodávka hraničních kamenů, z nichž hlavní kámen měl být vytesán ve formě kříže.

Do řešení problému o těchto křížích zasáhl dr. František PŘIKRYL (1857–1939), farář a děkan v Drahotuších, jenž šířil o kamenných křížích názor, že jsou *původu misijního*. Tvrdil, že se tyto kříže nalézají všude tam, kde kdysi kázali a křtili na svých misijních cestách slovanští věrozvěstové Cyril a Metoděj. Tento názor zakládal a opíral čistě jen na legendárním mínění našeho českého lidu z let před rokem 1900 a po něm, protože lid nazýval tyto kříže „cyrilometodějské“. Na základě toho pocházely tyto kříže z let kolem r. 800. Přikryl však zašel tak daleko, že svůj názor hlásal i pro kraje evangelické v Sasku, kde jména obou věrozvěstů nebyla běžně známa. Protože se takové kříže nalézají po celé Evropě, od Španěl až ke Kavkazu, od severní Itálie až po Skandinávii, nemohla nová doba uznati tento Přikrylův romantický názor „misionářský“ a viděla v něm čistě jen legendu.

Někteří němečtí badatelé vidí původ těchto křížů v *kultu mrtvých*; lid totiž věří, že v křížích je obydlí duší, které nedobrovolně z těla odešly na onom místě. Také pachatel ochotně stavěl kříže ze strachu před pomstou duše zavražděného.

Zvláštní pozornost si zaslouží *kresby* vyryté na těchto kamenných křížích. Kresby tyto vznikly současně s postavením kříže, jak to prokazuje zjištění P. AS-MARUSE, který v dopise psaném z Prahy 21. května r. 1556 Ignáci z Loyoly píše o své cestě ze Španěl do Prahy, že „*viděl při cestách nízké kamenné kříže s vysekanými meči, sekerami, topory, dýkami . . .*“ V kresbách viděl lid vražedné zbraně nebo znaky povolání, jinak viděl v nich trest, který spravedlivě stihl vraha. Nejvíce a nejčastěji se vyskytuje kresba kříže, tomuto se přikládá znak víry. V určitých případech, jsou-li vysekané kříže reliéfně rozprostřeny po celé ploše kamene, jde o hraniční kameny řádu maltézského, ohraničující pozemkový majetek tohoto řádu, nebo též o zboží rytířských řádů křížáckých, kteřížto řádové měli znamení kříže i na svých erbech. Zřídka jsou na křížích nápisy zpodobující vraždu (příklad s českým nápisem z r. 1501 u České Metuje, okrèš Broumov).

Na křížích jsou také někdy *vyhloubeniny*, buď kruhové důlky nebo podélné rýhy, které lid vyhloubil ze starého zvyku, jehož vysvětlení nám dává jen lidové léčení. Prach získaný vyhloubením kamene sloužil za léčebný prostředek proti nemocem, anebo člověk vkládal do důlků masti, aby byly účinné.

Lid vysvětluje si kamenné kříže často úplně podle svého. Nejstarší pohanskou dobu připomíná lidové pojmenování, že jsou to „*báby*“, neboť se podobají sochám bohyně Báby, již uctívali slovanští předkové za dob pohanských. Dále jsou to pro něho idoly z doby zavedení křesťanství na Moravě a v kresbách vidí neuměle provedené obrazy různých bůžků. Pak jsou to památky cyrilometodějské, jak bylo uvedeno, a jindy, později připomínají podle názoru lidu jednou války z doby husitské revoluce, podruhé války křížácké nebo švédské; jindy udávají místa popravni, pak místa různých neštěstí a vražd. Lid si vymýšlí kolem křížů celý věnec pověstí, jež jsou bohaty na myšlenky a smyšlenky, v nichž je skryto hluboké zanícení pro tajemné události, jež by se zde sběhly.

Lid si vytvořil z kříže jakési nedotknutelné znamení, proto kříž nesmí být poškozen ani přeložen na jiné místo, jestliže by se tak stalo, mstí se kříž přísnými tresty, někdy i smrtí anebo aspoň straší. Při osazování křížů je slyšet kvílení, jež vydává duše ubitého. Jsou to vesměs doklady, že tyto pověsti pocházejí ze starých dob a z tohoto bohatství pověstí a lidových názorů vychází najevo, že lid má tyto kamenné památky ve velké úctě. Překvapuje však onen hluboký účinek a mocný dojem, který činí na jednoduchého člověka tento skromný, neumělý, prostě a hrubě osekáný kamenný kříž. Záhadnou však navždy zůstane ona osoba, pro kterou tato památka byla zřízena.

Ze všech uvedených názorů vyplývá, že jediným a historicky podloženým odůvodněním vzniku těchto křížů zůstává motiv smířčí; a podle tohoto pak tyto pa-

mátky pocházejí ponejvíce z doby XV. a XVI. století. Proto také z památkového hlediska se tyto památné kamenné kříže nazývají „smírčí kříže“.

LITERATURA:

- Jan HAVELKA, O křížích cyrillo-metodějských, *ČVSM Olomouc*, I—1884, str. 73 a II—1885, str. 126.
Dr. Frant. PŘIKRYL, Památky sv. Cyrila a Metoda, Praha-Břevnov 1933.
Josef KŠIR, Evidenční soupis výt. památek v okrese olomouckém, *Sborník KVM Olomouc*, odd. B. II—1954, str. 102.
Dr. Walter v. DREYHAUSEN, Die alten Steinkreuze in Böhmen u. im Sudetengau, Liberec 1940.
A. FRANZ, Alte Steinkreuze u. Kreuzsteine in Mähren, *MdCC*, Viedeň XIX. N. F. — 1893, str. 106.
Ottův slovník naučný III — 1890, str. 17, heslo Baby.
Sborník Velehradský r. I (Havelka o smír. kř.) a II str. 307 (Havelka o kříži ve Slatinicích).
Zlatá Praha r. 1885, str. 163 a 175.

O. F. Babler

GENERÁL DRAŠKOVÍČ, OBRÁNCE OLOMOUCE

U příležitosti dvousetého výročí pruského vpádu na Moravu a obležení Olomouce¹ je třeba vzpomenout také účasti generála hraběte Kazimira Josipa Draškoviče na obraně našeho města.

Kazimír Josip Drašković pocházel ze staroslavné charvátské rodiny Draškovićů Trakošćanských, která své vlasti dala několik bánů, z nichž nejslavnější byli Ivan (1555—1613), jenž byl bánem charvátsko-dalmatsko-slavonským v letech 1595—1607 a zemřel v Bratislavě jako vrchní velitel vojska uherského, a druhý Ivan (1603—1648), jenž byl bánem v letech 1640—1646 a byl roku 1646 na sněmu v Bratislavě zvolen uherským palatinem. Rovněž otec Kazimira Josipa, opět jménem Ivan, byl charvátským bánem.

Kazimír Josip Drašković se narodil 4. března 1714. Dvacetiletý vstoupil do vojenských služeb a vyznamenal se velikou statečností na bojištích v Itálii (Col Assieta a Campo Freddo) a v Německu; zvláště však vynikl v Sedmileté válce: v bitvě u Zhořelce (Görlitz) pronikl jako první do nepřátelských zákopů a byl raněn, pak s malým vojenským oddílem dobyl pevnosti Střekova (Schreckenstein) u Ústí nad Labem, kterou Prusové přechodně obsadili, vyznamenal se při obraně Olomouce roku 1758 a roku 1760 byl hlavním velitelem rakouských vojsk obléhajících pevnost Kladsko, které 15. června dobyl; v roce 1761 byl velitelem armádního sboru v Horním Slezsku a vyznamenal se proti pruskému generálu Zietenovi u Krnova. Zemřel dne 9. listopadu 1765.²

Sídlem Draškovićů byl zámek v Brezovici, charvátské vsi na jihozápad od Zagrebu. Nejstarší zmínka o vsi Brezovici je z roku 1277, kdy Ivan, majitel Okučgradu, řádu cisterciáků daroval kapli v tomto místě. Roku 1334 tam podle dochovaných listin stál farní chrám „ecclesia beatae virginis in campo“. Dnešní barokní farní kostel Nanebevzetí Panny Marie, zdobený dvěma štíhlými cylindrickými věžemi a vymalovaný freskami, roku 1756 postavili Draškovićové.

Nejstarší zmínka o zámku v Brezovici je z roku 1522, kdy jeho majitelkou byla jistá Katarina Ivanović. Později zámek do roku 1663 vlastnili Mrnjavčevićové, po nich hrabata Zrinští a od roku 1680 Draškovićové.³ Tito v XVIII. století budovu upravili v jednoposchoďový barokní zámek s půdorysem v podobě písmene U, se dvěma cylindrickými věžemi na nárožích průčelí a se středním dvoupatrovým rizalitem.

Na památku na své vojevůdcovské činy dal si generál Kazimír Josip Drašković, který od roku 1763 v hodnosti Feldzeugmeistersa byl velitelem vojsk v Sedmihradsku, stěny hlavní dvorany tohoto svého zámku vymalovat obrazy největších

bítev Sedmileté války, v nichž měl účast; byly to Lovosice, kde roku 1756 vedena první bitva mezi vojsky rakouskými pod Maxmiliánem Brownem a pruskými, dále Lutyně, Praha a Zhořelec (1757), Olomouc (1758), Lehnice a Kladsko (1760) a Svídnice (1761 a 1762).

Účast generála Draškoviče na obraně Olomouce byla jistě významná. Je o ní však z kronikářských zápisů, z nichž čerpali dějepisci našeho města Alois V. Šembera, Willibald Müller, Johann Kux a Václav Nešpor, přesněji známo jen to, že v ranních hodinách dne 13. června (1758) generál se 700 vojáky a 100 dělníky podnikl úspěšný výpad proti oblehatelům, při němž zahnal Prusy z jednoho úseku jejich dělostřeleckých postavení na útěk a zneškodnil 25 nepřátelských děl; on to byl, který po nenadálém odtáhnutí pruských vojsk v ranních hodinách v neděli dne 2. července v čele oddílu granátníků vyjel na průzkum opuštěných pozic a navrátil se do města s provoláváním: „Maria Theresia vivat!“ A on konečně byl téhož 2. července ve čtyři hodiny odpoledne vyslán vrchním velitelem města baronem Marschallem, aby vídeňskému dvoru podal hlášení, že nepřítel odtáhl a že pevnost Olomouc je osvobozena.

Zobrazení Olomouce na fresce v Brezovici je zajímavé, byť celý způsob pojetí se nikterak nevymykal dobovým konvencím v zobrazování bitev. Je to pohled od jihozápadu, od vyvýšenin za Slavonínem a Nemilanami, a tudíž z míst, která byla za obléhání Olomouce pevně v rukou pruských. Proto také je celé popředí do dvou třetin výšky obrazu vyplněno pruskými zákopy a palebními pozicemi dělostřeleckými, s žánrovým zachycením podrobností z táborového života a bojové činnosti vojenské v krytech a zákopech oblehatelů. Olomouc sama je zobrazena na vrchní čtvrtině fresky. Dobře vyniká pevnostní charakter města s jeho fortifikačními zařízeními. Z krajinných motivů na pozadí je zřetelně vidět Černovířský les, alej vedoucí ke Kopečku u Olomouce, jsou rozeznat dvě věže chrámu a lesy Nízkého Jeseníku. Působivostí dodávají celému obrazu zakreslené protínající se balistické křivky vystřelených a dopadajících nábojů a obláčky dýmu vybuchujících střel. Svým způsobem je tato malba vítaným doplňkem známé rytiny J. M. Willa,⁴ která obležení města zachytila z místa diametrálně protilehlého, to jest od severovýchodu.

Francouzský nápis v mušli na spodní části fresky hlásá, že jde o zobrazení obležení Olomouce, započatého 6. května 1758 a rozpuštěného dne 6. června. První datum zhruba souhlasí: pruské vojsko provedlo ve dnech mezi 6. a 13. květnem obklíčení města. Druhé datum je naprosto chybné: obléhání města skončilo, jak už řečeno, teprve 2. července. Spoléhal Draškovič, když malíři určoval tento nápis, na svou paměť, a ta ho ošálila?

Malíř bitevních fresek na zámku v Brezovici není jménem znám. Není ani známo, v které době malby byly provedeny, a jelikož generál Kazimír Josip Draškovič poměrně brzy po zobrazených událostech zemřel, není vyloučeno, že tato fresková výzdoba byla provedena zčásti nebo zcela až po smrti, možná, že jako posthumní splnění jeho projeveného přání nebo jeho dokumentované poslední vůle, a takovéto posmrtné splnění jeho záměru by mohlo zase býti jakýmsi vysvětlením nesprávnosti data zakončení obležení našeho města.⁵

¹ Srv. dr. B. ELIŠ, Památné výročí z dějin města Olomouce *Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci*, č. 77, březen–duben 1958, str. 47–49.

² Srv. heslo Joseph Kasimír Draškovič v životopisném slovníku *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*, von dr. Constant v. WURZBACH, III., Wien 1858, str. 379–380; dále heslo Josip Draškovič v naučném slovníku Stanoje STANOJEVIČE *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka*, Zagreb b. r., str. 558.

³ Srv. heslo Brezovica, které napsala dr. Andjela HORVAT (*Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 2, Zagreb, Leksikografski zavod FNRJ, 1956, str. 204). Paní dr. Andjele Horvatové vděčím také za některé jiné drobnější údaje o K. J. Draškovičovi a o zámku v Brezovici.

⁴ Reprodukována u Roberta SMETANY, *Průvodce památkami v Olomouci*, Olomouc 1948, vyobr. 44.

⁵ Fotografie fresky v Brezovici je z archivu Jihoslovenské akademie věd a umění v Zagrebu. Děkuji této Akademii také za povolení k otištění této reprodukce. (Viz 4. strana obálky.)

VYNAŠENÍ SMRTKY V DOLNÍM ÚJEZDĚ

Na Smrtnou neděli vynášela děvčata Smrt — Smrtku. Zvyk ten se datuje od dob pohanských. Smrt — to byla zima, někde jí říkali Mořena nebo Morana. Symbol zimy — nástrojený došek jako loutka, byl nesen za zpěvu v průvodu děvčat celou dědinou k potoku, tam za jásotu mládeže zapálen a utopen. A na zpět — slavnostní průvod s opentleným smrčkem, májí (litem, létem), co to bylo jiného, než jásavé vítání jara. Májek — symbol jara v ručkách děvčátek, která „májkovala“ po staveních a zpěvem oznamovala příchod jara, to byl radostný protějšek Smrti.

Recitativně zpívané texty v základu stejné, měly v každé vesnici něco místně odlišného i posměšného o sousedních vesnicích.

Smrt vynášely původně dospělé dívky. Později, když staré zvyky pomalu ustupovaly životnímu tempu, vynášely Smrt mladší, až celý zvyk pomalu upadal v zapomnutí.

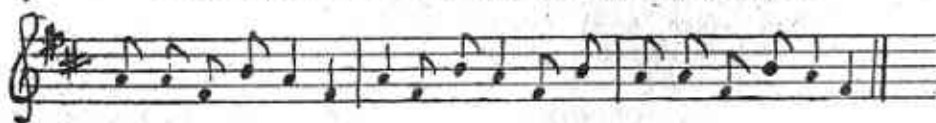
V Dolním Újezdě obnovily letos starší školačky — pionýrky tento starobylý zvyk. Sebraly zpěvy a říkanky od starších žen a stařenek. „Smrt“ zhotovil děvčatům někdo z dospělých. U nás to byla tetička Marie Tylichová-Kolářková. Došek prostrčila hůlkou a oblékla do bílých dívčích šatů, ozdobila stuhami a klebetami, tj. kousky červeného sukna a barevného papíru, což na nitě se slámou provlékala. Loutka měla namalovanou tvář na plátně a ze slámy přidělané ruce. Smrt mívala dříve na hlavě zelený věnec a stuhy bývaly obyčejně zelené a červené.

Když letos v Dolním Újezdě děvčata vynášela Smrtku, nepočínala si tak, jak dříve. Také nezpívala všechno jak dříve a nechodila se Smrtkou dům od domu, aby něco dostala. Prošla vesnicí v průvodu se Smrtí, a to z horního konce na dolní konec. Smrt nesly nejstarší a za nimi v průvodu po dvou šly ostatní, vzadu ty nejmenší. Všechny zpívaly, neb zpěvavě odříkávaly:

Zpívala Marie Tylichová-Kolářková.

Smrtná, smrtná neděla, kdes tak dlouho byla?
U studýnky, u dubínky, ručky, nožky myla.

Čím's je utírala? Lístekem, lístečkem modrým papírečkem.
Svatý Jiří jede k nám, zlaté klíče veze nám,
nám, nám, nám — újezdským pannám.

Zpívala Jena Dohnalová-Babíčková.

Smrtná, smrtná neděla, kam ses, kam ses poděla?
Poděla sem se k svatému Jánů,
aby nám otevřel do nebe bránu.

Poděla sem se k svatému Jiří,
aby nám otevřel do nebe dveří.
Svatý Jiří vstává, zem odmykává,
aby tráva rostla, travička zelená,
růžička červená, fiala modrá,
všelijaké kvítí, na věnečky vítí.

Jiný dodatek:

Svatý Jiří jede k nám, po věnečku veze nám,
nám, nám, nám, těm újezdským pannám.

Panímáme A. Ráblová znala ještě tento dodatek:

Smrt nesem ze vsi, nové líto do vsi.
Lidé, pojdte ven, už tu smrt nesem.
Esli nepudete, všeci hned pomřete!

Za zpěvu došla děvčata za ves až na pastvisko, kdež Smrt podpálila a vhodila do vody plaviska. Děvčata, která ji spálila, utíkají, neboť se bojí, aby za nimi Smrt neletěla. Tím je obřad vynášení Smrtky ukončen.

K němu druží se vítání jara. Děvčata znovu řadí se do průvodu s májkem v čele. Májek je jedlička ozdobená barevnými fábory. Děvčata zase procházejí dědinou a zpívají:

Zpívala Jena Dohnalová-Babicová.

Smrt plyne po vodě, nové léto k nám jede.
Ó, matičko krásná, dala jste nám maličko,
přidejte nám vajíčko, ještě více, ještě více,
až na zlaté střevíce.
Jest-li nám nedáte, tak se podíváte,
všecky hrnce vám roztlučem, co v polici máte,
i tu velkou misu, co na ni jídáte,
nám, nám, nám, újezdským pannám
a skokovským žabám.

Jiný text a nápěv:

Zpívala M. Tylichová-Kolářková.

Máj jsme přinesli, . . .	smrt jsme odnesli,
A vy, zlatá, kmotříčko, . . .	darujte nám vajíčko!
Ještě více, ještě více, . . .	až na zlaté střevíce.

Jiná variace: Smrt jsme odnesli, máj jsme přinesli,
ti újezdští chlapci všeci za pecí.
Ale ne všeci, jenom někteří,
kteří mají panský šaty,
bílý zástěry.

Týž den dopoledne obcházejí mladší děvčata s májíčky po všech domech. Jsou to malé vršky stromčeků (jedlový vršek), ozdobené papírovými růžemi, pentličkami a řetízky. Některé májíčky jsou pěkně upravené. Výzdobou těchto májíčků se zabývá v každé obci jen několik žen.

Při obcházení zpívají recitativně texty nábožensky motivované. Jsou to texty zřejmě mladší. Jimi měl podle dr. L. Kunze tento starožitný lidový obřad zapadnouti do řetězu lidově traktovaných obřadních výjevů s novou záměrně volenou náboženskou tematikou. Hudební charakter těchto zpěvů svědčí i v současné, značně setřelé podobě, o starožitnosti původní předlohy, na niž byly tyto neumělé verše přeneseny.

Lidová tvorba slovesná a hudební je v našem kraji velmi bohatá. Upoutala pozornost již dříve známých starších sběratelů lidových písní, Františka Sušila, Františka Bartoše a profesora - národopisce Josefa Klvaňu. Také mnoho lidových perliček bylo zachyceno ve vlastivědném sborníku „Záhorská kronika“, který řadu let vycházel v Dolním Újezdě.

LITERATURA:

František SUŠIL: Moravské národní písně s nápěvy do textu vřazenými. Brno 1859. Smrtná neděle, str. 768 a n.

Fr. BARTOŠ: Národní písně s nápěvy do textu vřazenými. Brno 1882.

Fr. BARTOŠ: Národní písně moravské v nově nasbírané. Brno 1889.

Josef KLVAŇA: Vzpomínky na bývalé Záhory. *Záhorská kronika*, roč. VII., 1911.

Otto SOVA: Vynášení Smrtky. *Záhorská kronika*, VIII., 1926, str. 102.

Karel HORÁK: Neděle smrtelná v Zámorskách. *Záhorská kronika*, XVI., str. 87.

Otto SOVA: Vynášení Smrtáka ve Slavkově p. H. *Vlast. sborník župy olom.*, r. VII., 1928/29, příl. str. 15.

Otto SOVA: Na smrtnou neděli ve Slavkově p. H. O květné neděli na Záhory, dtto roč. VIII., 1929/30, str. 119 a n.

Dr. Ludvík KUNZ: Příspěvky k výzkumu lidové písně na hostýnském Záhory. — Lidové písně obřadní. — *Časopis mor. muzea v Brně*. Ročník XXXVII., 1952, str. 161 a n.

Milan Myška

PRVNÍ MZDOVÉ Hnutí HORNÍKŮ Z VELKÉ BYSTRICE ROKU 1771

V polovině 18. století, po neúspěšných válkách s Pruskem, ztratilo Rakousko převážnou část Slezska. Nešlo jen o územní ztrátu. Se Slezskem ztrácelo Rakousko zároveň svou nejprůmyslovější a na nerostné suroviny nejbohatší zemi. Rakouská vláda reagovala na tuto ztrátu zvýšenou podporou průmyslového podnikání zejména v Čechách, na Moravě a ve zbývající části Slezska. Bylo třeba se poohlédnout i po nových zdrojích nerostných surovin, a protože i Rakousku hrozilo nebezpečí, že rozvíjející se průmyslová výroba pohltí brzy lesní bohatství země — i po minerálních palivech. Byla zřízena řada institucí, které měly pečovat o nerostný průzkum země.¹ Díky tomu byl v šedesátých a sedmdesátých letech 18. století proveden poprvé soustavný geologický průzkum Moravy a Slezska. V rámci tohoto průzkumu byla objevena i vydatná ložiska stříbra a olověných rud ve Velké Bystrici u Olomouce, jež tehdy patřila olomoucké kapitule.²

Nevíme přesně, kdy se začalo ve Velké Bystrici dolovat.³ Ale už v říjnu 1765 představovaly bystrické doly na svou dobu velký podnik, ve kterém vedle 1 dozorce pracovalo 6 horníků.⁴ O velikosti výroby se nám nedochovaly zprávy, ale z dochovaných záznamů o počtu horníků v jednotlivých letech nabudeme obraz o soustavném vzestupu těžby.⁵

Rok — měsíc	Dozorce	Horníci	Vozači aj.	Celkem
1765 — říjen	1	6	0	7
1766 — únor	1	6	1	8
1766 — srpen	1	7	2	10
1767 — duben	1	8	2	11
1767 — srpen	1	9	2	12
1770 — březen	1	10	0	11
1771	1	—	—	18

Při dobývání stříbra a olověné rudy používali ve Velké Bystřici obvyklých tehdy primitivních ručních technik a k měkčení hornin tzv. sázení ohně. Nej-
užívanějšími nástroji byla želízka, mlátky, různě dlouhá páčidla, klínce a háky.⁶

Z torzovitě dochovaného archivního materiálu si můžeme učinit i kusý obraz o postavení horníků. Většinu osazenstva dolů tvořili místní lidé, poddaní olomoucké kapituly, kteří v dolech pracovali za mzdu. Vedle práce v dolech drželi někteří horníci malé kousky polí, na nich po směně v dolech pracovali a výtěžky políček jim pomáhaly vyživovat sebe i své rodiny. Z této držby malých kousků půdy však vyplývala i jejich povinnost vůči vrchnosti — olomoucké kapitule. V roce 1766 se dovídáme, že vrchnost vyžadovala od některých horníků týdně jeden den pěších polních robot,⁷ což pochopitelně nepřispívalo k pravidelnému provozu dolů, protože na určitou dobu týdně odvádělo horníky od jejich zaměstnání. Objevují se zde tedy současně obě formy vykořisťování — feudální i kapitalistické.

Mzdy horníků byly poměrně nízké. V roce 1767 dosahovaly za čtyři týdny 6 zl., 41 kr. až 10 zl., 14 kr.⁸ O tom, že tyto nízké mzdy nestačily k obživě rodin, svědčí fakt, že mezi horníky je mnoho těch, kteří za pouhé 4 týdny odpracovali 31 i více směn. Se vzrůstající drahotou na sklonku 60. let vyrostly poněkud i hornické mzdy. Tak v roce 1770⁹ činila mzda důlního dozorce za směnu 36 kr., druhého z předních horníků 30 kr. a ostatních horníků po 20 kr. Tento nepatrný vzestup mezd však zdaleka nestačil rostoucím cenám potravin. Přímo katastrofální stala se situace na samém začátku 70. let. V důsledku neúrody nastal v českých zemích hlad a bída¹⁰ a za nimi krácela epidemie a smrt. V pamětech současníků — písmáků se objevují různé varianty, jako např.: „Byla drahota velká a neslýchaná v roce 1770. Mnozí lidé jedli trávu, zavařovali ji s ledačím, jedli záboje, ... a to se v nich speklo, a po tom, když co lepšího snědli, tak potom usnuli a v tom mřeli náhle ...“ Nesmírná drahota postihla i horníky ve Velké Bystřici. Horní přísežný Karel Zenker barvivě popisuje nouzi mezi horníky.¹¹ Potraviny jsou prý v okolních vesnicích neuvěřitelně drahé a navíc někdy nelze po celé týdny dostat koupit chléb. Horníci nejsou s to uživit sebe, natož pak své rodiny. Nejhorší je situace tam, kde horníky „Gott mit grosser Familie gesegnet“. A to je většina hornických rodin! Drahota vyrostla do obudných rozměrů v době přede žněmi roku 1771. Vzniká pochopitelně otázka, jak na tuto zhoršující se situaci reagovali ti, kdož byli nejvíce postiženi — horníci?

Dne 24. května 1771 se rozhodli horníci skoncovat s neudržitelnými životními podmínkami. Po počátečním neklidu vyústilo hnutí odporu v sepsání petice, v níž vylíčili svůj žalostný stav a žádali o zvýšení mezd.¹² Forma boje — pokorná petice, odpovídala tehdejšímu stavu uvědomění dělnictva a je v této době v našich zemích běžným způsobem boje o zlepšení životních podmínek. Majiteli dolů, který měl zájem na dalším provozu podniku, nezbylo, než přistoupit na určité, byť i nepatrné zvýšení mezd: těm, kteří dostávali měsíční mzdu 8 zl. mělo být napříště vypláceno 10 zl., ostatním se mělo k jejich nízkým mzdám přidat po 2 kr. na směnu. Ale ani toto nepatrné zlepšení mezd nebylo trvalé. Horníkům

se to sice jejich nadřazení neodvážili oznámit přímo, ale v průvodním dopise, určeném nejvyššímu hornímu úřadu ve Vídni, se říká naplno, že toto zlepšení potrvá jen do nejbližších žní, po kterých opět poklesnou ceny.¹³

Uvedená zpráva svědčí o tom, že jednu z prvních kapitol hnutí dělníků na Olomoucku psali na počátku 70. let 18. století velkobystřičtí horníci.

POZNÁMKY:

¹ Srv. k tomu Chr. d'ELVERT, *Zur Cultur-Geschichte Mährens und Öst. Schlesiens*, I., Schriften Bd. 15, Brünn 1866, passim.

² O dolování u Velké Bystřice kromě už citované práce d'Elvertovy, pp. 252–253 pojednává časopis *Hesperus* (3. ledna 1818), dále RŠ, Dolování v Bystřici u Olomouce, *Čas. Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci* XLVIII/1933, p. 146; J. KLVANA, Nově objevené rudy olovené a stříbrné v Jeseníkách moravských, *Čas. Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci* V/1888, pp. 83–84.

³ Podle d'Elverta, op. cit. p. 252 až v roce 1766. Ve skutečnosti, jak ukazuje dokument v následující poznámce, nejméně o rok dříve.

⁴ *Hofkammer Archiv Wien – Münz – und Bergwesen Mähren*, fasc. 2/I, čj. sine: Správa dolů ve V. Bystřici Královskému úřadu v Opavě, V. Bystřice 5/10 65.

⁵ Sestaveno podle hlášení správy dolů ve V. Bystřici Královskému úřadu v Opavě z let 1765, 1766, 1767, 1770 a z d'Elverta, op. cit. p. 252. Hlášení v *Hofkammer Archiv Wien – Münz – und Bergwesen Mähren*, fasc. 2/I.

⁶ *Hofkammer Archiv Wien – Münz – und Bergwesen Mähren*, fasc. 2/I, čj. sine: Inventář dolů ve V. Bystřici, V. Bystřice 3/8 67.

⁷ *Hofkammer Archiv Wien – Münz – und Bergwesen Mähren*, fasc. 2/I, čj. sine: Ernst v. Locella c. k. dvorské komoře ve Vídni, Vídeň 13/3 66.

⁸ *Hofkammer Archiv Wien – Münz – und Bergwesen Mähren*, fasc. 2/I, čj. sine: Velkobystřický mzdový lístek horníků, 9/9 67.

⁹ *Hofkammer Archiv Wien – Münz – und Bergwesen Mähren*, fasc. 2/III, ad čj. 1656: Velkobystřický mzdový lístek, 31/3 70.

¹⁰ Srv. např. J. KOČÍ, *Boje venkovského lidu v období temna*, Praha 1953, p. 145.

¹¹ *Hofkammer Archiv Wien – Münz – und Bergwesen Mähren*, fasc. 2/III, čj. 3089: Horní přisežný K. Fr. Zanker nejvyššímu hornímu úřadu ve Vídni; V. Bystřice 24/6 71.

¹² Horníci v dolech na stříbro a olovo ve Velké Bystřici u Olomouce žádají o zvýšení mezd, protože při stoupající drahotě poživatin není možné nadále za dosavadní mzdy žít. Velká Bystřice 24. května 1771.

Hoch Löbliche Kayserlich Königliche Obristbergmeister-Amt-Administration.

Gnädig und Hoch gebietende Herrn Herrn etc. etc.

Es ist einer Hoch Löbl. Kays. Königl. Obristbergmeister-Amts-Administration nur allze gnädig bekannt, dass massenfast allenthalben die allzu grosse Theuerung und Hungersnoth eingerissen, und sich dermassen ausgebreitet, dass wir von derselben mit den angehörigen Tag und Nacht geplaget werden, und auch ausser stand sich befinden, indem nicht nur allein mit den lieben Brodt, sondern auch alles und jedes so zu eines Lebens-Nahrung gehörig. Vielmaht für hares Geld nicht zu bekommen ist, zu leben und zu stürcken.

Solchem nach an eine Hoch Löbl. Kays. Königl. Obristbergmeister-Amts-Administration, unser underthänig fuszfälligst bewegliches Bitten verwendet, hoch dieselbe wolle sich unsz armen gnädigst annehmen, und erbarmen, und uns mit einem Zubuss nach dero hohen gnädigen Guttachten zu consociieren, mit Verbesserung des monatlichen Gehalts, wir getrösten uns einer gnädigen Bitt Erhöhung, und in tiefester Egrfurcht und underthänigkeit ersterben verlangen.

Einer Hoch Löbl. Kays. Königl. Obristbergmeister-Amts-Administration. Gross Wisternitz den 24ten May 1771.

Underthänig gehorsambster Fridrich Hendl, Huttman Franz Strawnig und Georg Sauer und ein sammentliches Personell.

Hofkammer Archiv Wien – fond Münz – und Bergwesen Mähren, fasc. 2/III, ad čj. 3089.

¹³ Srv. *Hofkammer Archiv Wien – Münz – und Bergwesen Mähren*, fasc. 2/III, ad čj. 3089: Horní rada Ludvík šl. v. Rödersthal c. k. dvorské komoře ve Vídni, Brno 3/7 71.

vyšel sborník KVM OLOMOUC IV/B

V posledních dnech roku 1959 vyšel konečně další svazek *Sborníku Krajského vlastivědného muzea v Olomouci – svazek IV/B*, řada společenských věd, za roky 1956–1958. Protože byl původně připravován jako svazek za rok 1956, je jeho těžiště v pracích, vztahujícím se k významným datům tohoto roku: k 35. výročí založení KSČ a současně k 25. výročí frývaldovské stávky 1931 a dále k 10. výročí obnovení olomoucké university 1946.

K významným výročím naší strany a boje pracujícího lidu přináší obsáhlý oddíl, nazvaný „Z revolučních tradic Olomouckého kraje“. Jsou zde především dvě práce, týkající se frývaldovské stávky: Oldřich Šulář, „Dozvuky frývaldovské stávky“ a Vladimír Gregor, „Frývaldovská stávka a její hudební zpracování“ (rozborka kantáty Miloše Konvalinky - Aloise Rečky „Frývaldov 1931“). Práce Františka Spurného „Prameny k dějinám KSČ ve Státním archivu v Janovicích u Rýmařova“ přináší stručný, ale pro všechny badatele velmi cenný přehled materiálu k dějinám strany. Významnému sociálně demokratickému funkcionáři z počátku století, od jehož smrti letos uplynulo 50 let, Josefu Krapkovi-Náchodskému jsou věnovány dva články: Elišky Matouškové „Prostějovské období v činnosti Josefa Krapky“ a edice zajímavé korespondence „Z korespondence mezi J. Krapkou a J. S. Macharem“ (Vladimír Lesák). Mimořádně cenné, zvláště pro propagandistickou praxi a pro potřebu škol, jsou rozsáhlé práce Ladislava Hosáka „Revoluční hnutí v Olomouckém kraji v epoše feudalismu“, Miroslava Trapla „Olomouc v revolučním roce 1848“ a Karla Sommera „První dělnické spolky v Prostějově“. Přinášejí mnoho nového materiálu a jsou cenným přehledem.

K 10. výročí obnovení olomoucké university přináší Sborník dvě práce: Zdeňka Šprince „Příspěvky k historii obnovení olomoucké university“ a Miloslava Matouška „Josef Blatný - první profesor vnitřního lékařství PU“.

Také ostatní obsah svazku nepochybně zaujme:

současných sociálně ekonomických problémů se týkají články Stanislavy Šprincové „Lnářství na severní Moravě“ a Jiřího Musila - Stanislava Balíka „Sociálně hygienická a demografická studie obcí severomoravského pohraničí“;

hospodářské dějiny zpracovávají tři články - Václava Lomiče „K historii ložisek železných rud u Švagrova“, Rudolfa Janála „Z dějin nerostné těžby v Olomouckém kraji“ a Františka Procházky „Vznik a zánik železáren v Sobotíně“.

Z dalších 16 prací jmenujeme jenom některé: edici Jana Kühndela „Neznámé dopisy Josefa Dobrovského“, objevnou studii Ladislava Cejpa „Na okraj staročeské básně o Alexandru Velikém“, Vladimíra Gregora „Seznam skladeb Vladimíra Ambrose“, Miroslava Boháčka „Nejstarší právnické rukopisy v olomoucké kapitulní knihovně“, Františka Čády „Vliv Olomouce na znojemské právo Štěpána z Vyškova“, rozsáhlý soupis „Ikografie Olomouce“ Václava Buriana, Skutlovu revizi některých paleolitických nálezů z olomouckého a přerovského muzea.

Rozsáhlý svazek o 476 stranách s 32 stranami obrazových příloh na křídě, s cizojazyčnými resumé, stojí Kčs 27.80. Je možno si jej objednat v našem ústavě. Odběratelům dřívějších svazků bude nabídnut bez zvláštní objednávky. vjo

K obrázkům na obálce:

1. Strž na Pradědu se shora.

2. Spodní část strže na Pradědu.

Propagační vitrínka na budově muzea v Olomouci budí velký zájem hlavně u mládeže.

3. Smírčí kříž ze Slatinic (č. 11).

Z výstavy polského lidového umění a uměleckých řemesel v krajském muzeu v Olomouci.

4. Obležení Olomouce r. 1758. Nástěnná malba v zámku v Brezovci (Jugoslávie).

R 069779

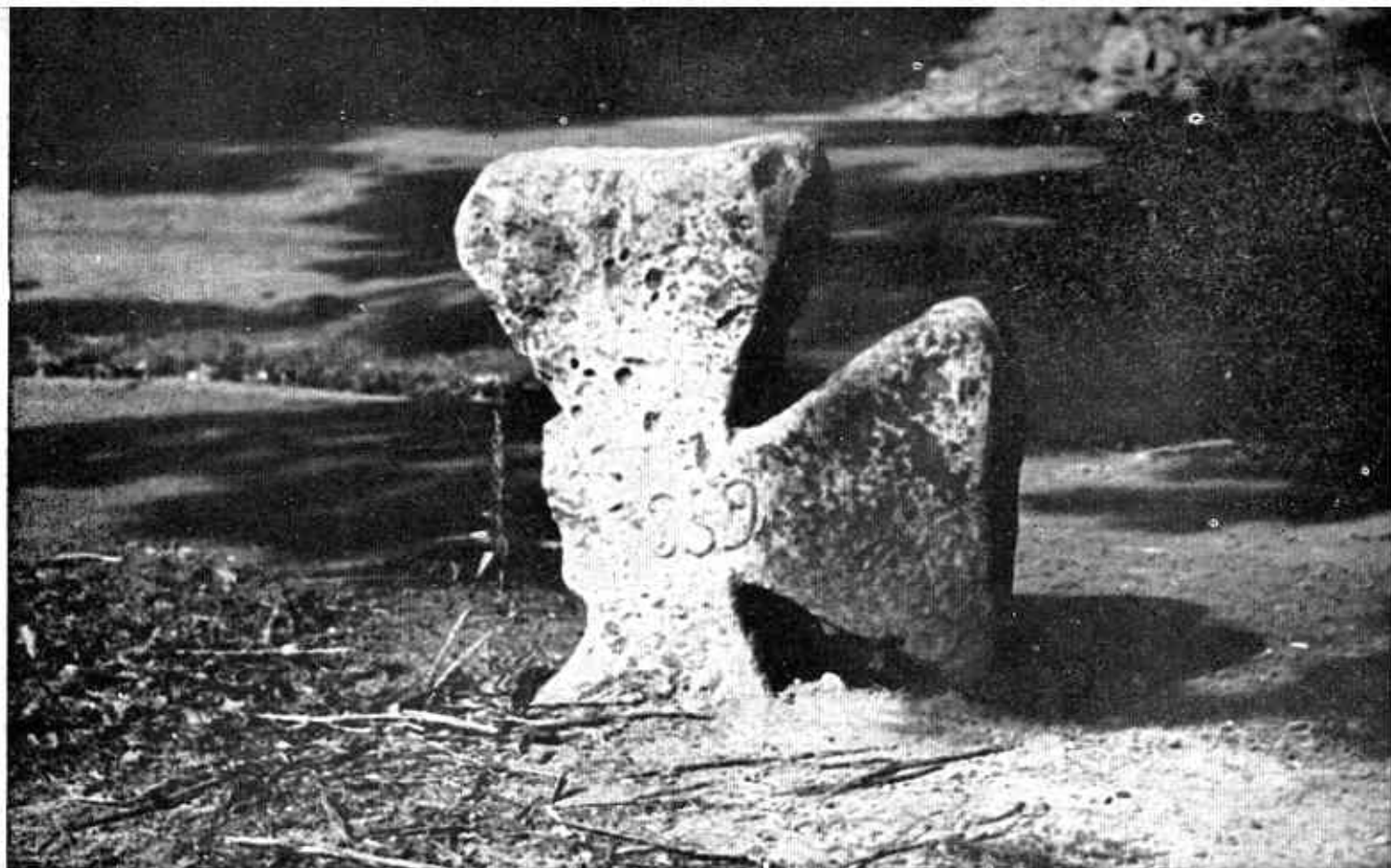
Zprávy Krajského vlastivědného střediska v Olomouci vydává KVS Olomouc. Řídí dr. Bohumil Šula, technická redakce Vladimír Jochman. Tisknou Moravské tiskařské závody, n. p., závod 11, Olomouc, Dominikánská 3. Číslo 80 vyšlo v lednu 1960.

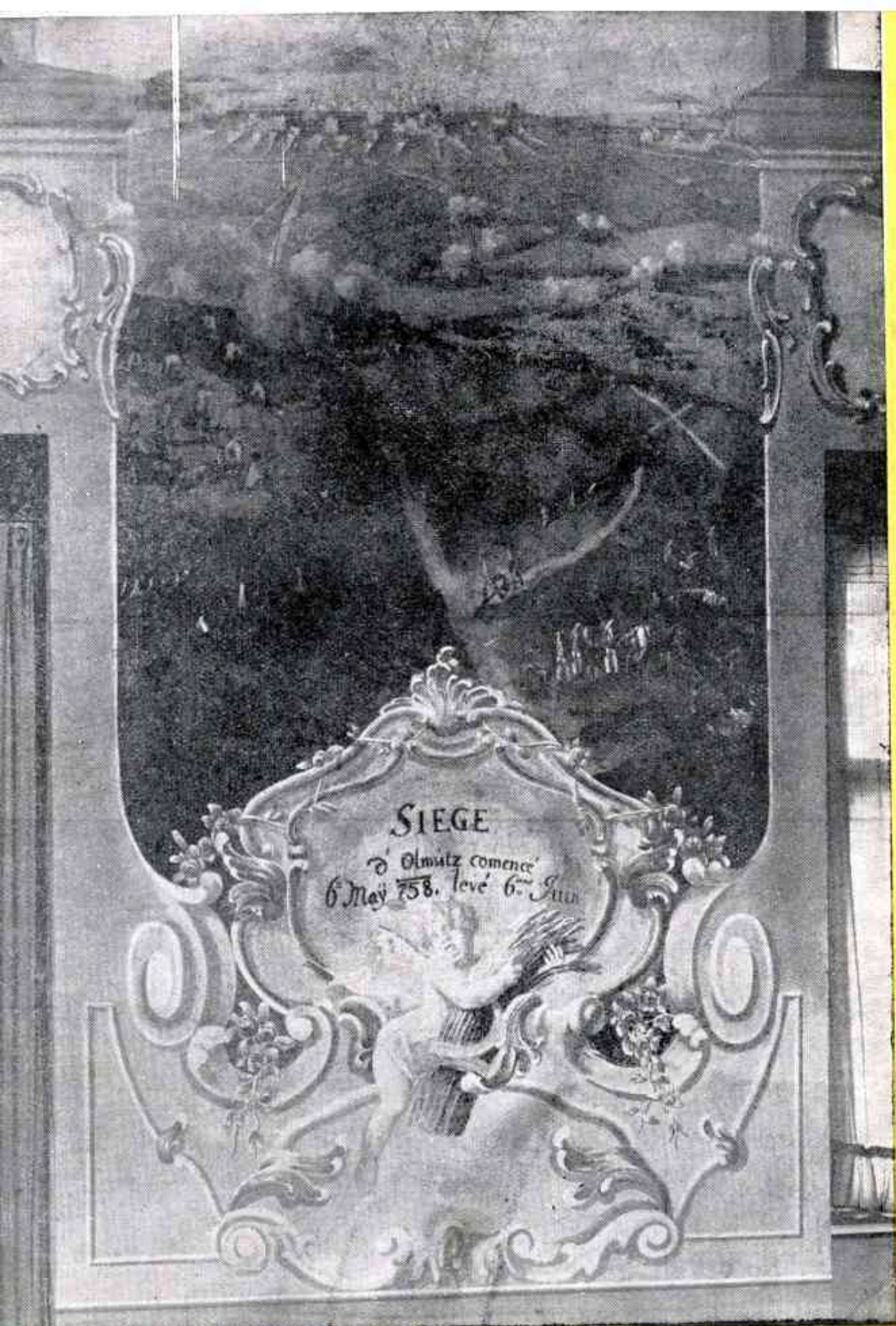
OBSAH

Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci 1958 (č. 76—78) a Zprávy Krajského vlastivědného střediska v Olomouci 1959 (č. 79—80)

- BABLER O. F., *Generál Draškovič, obránce Olomouce*, 1959, s. 39.
- BARTH V., *O návštěvě J. Barranda v olomouckém okolí roku 1847*, 1959, s. 4.
- BISTRICKÝ J., *Exponáty Olomouckého kraje na celostátní archivní výstavě*, 1958, s. 59.
- BURIAN V., *Z přírůstků ve sbírkách KVM. Historická oddělení. Oddělení olomucian, vojenské oddělení, zemědělské oddělení, lapidarium, numismatické oddělení, oddělení historické archeologie*, 1958, s. 11. — *První jízdní řád na trati Brno—Přerov*, 1958, s. 49. — *Expozice městských památek na olomoucké radnici*, 1958, s. 86. — *K historii zahrad a parků v Olomouci*, 1959, s. 6. — *Paměti královského kronikáře Ignáce Grydla o válce r. 1866*, 1959, s. 12. — *Obavy z nevolnického povstání r. 1775 na statcích olomoucké kapituly*, 1959, s. 34. — *Obsah Zpráv Krajského vlastivědného muzea v Olomouci 1958 (č. 76—78) a Zpráv Krajského vlastivědného střediska v Olomouci 1959 (č. 79—80)*, 1959, s. 47.
- BURIAN V. — JOCHMAN V. — LESÁK V., *Autoři prvních expozic Krajského vlastivědného muzea o své práci*, 1958, s. 13.
- DOSTÁL J., *Vesnické muzeum v Čelčicích a práce s kronikou*, 1958, s. 79.
- DYK V., *Ryby řeky Moravy u Olomouce*, 1959, s. 8.
- ELIÁŠ B., *Památné výročí z dějin města Olomouce*, 1958, s. 47.
- FREL A., *Vynášení smrtky v Dolním Újezdě*, 1959, s. 41.
- FUHRMAN V., *Práce vlastivědných kroužků při OVM Šumperk*, 1958, s. 75.
- HEPTNER O., *Pětasedmdesátka Alšova životopisce dr. Emanuela Svobody*, 1958, s. 52.
- HORKÝ J., *Další stopy po osídlení lidem kultury zvoncovitých pohárů u Mohelnice a Moravičan*, 1958, s. 30.
- HOSÁK L., *Z archivů*, 1959, s. 21.
- ILINIČ B. (přel. Jochman V.), *Muzeum a národohospodářská rada*, 1958, s. 57.
- JANOUSEK V., *Hanák Frybort v Jiráskově Filozofské historii*, 1958, s. 61. — *Dělnické spolkové domy v Prostějově*, 1959, s. 19.
- JOCHMAN V. (též vjo), *Únor 1948 v Olomouckém kraji*, 1958, s. 1. — *Ještě jednou k otázce vědecké práce ve vlastivědném muzeu*, 1958, s. 33. — *Aktiv vlastivědných pracovníků okresu a města Olomouce*, 1958, s. 66. — *Krajský aktiv vlastivědných kroužků*, 1958, s. 69. — *Sociálně ekonomická sekce při KVM ustavena*, 1958, s. 81. *Vyšel Sborník KVM Olomouc IV/B*, 1959, s. 21. — *Viz též Burian V.*
- KALABIS V., *K nálezu většího Cerithia z paleolitické stanice z Droždína u Olomouce*, 1959, s. 28.
- KANYZA J. (též jkz), *Z přírůstků ve sbírkách KVM. Historická oddělení. Národopisné oddělení*, 1958, s. 13. — *Kurs hanáckých kraslic*, 1958, s. 64. — *Krajské vlastivědné muzeum v roce 1957*, 1958, s. 3.
- KAPUSTA J., *Publikační činnost na Zábřežsku*, 1958, s. 77.
- K dějinám dělnického hnutí v Olomouckém kraji*, 1958, s. 60.
- KŠÍR J., *Stavební historie budov Moravské filharmonie*, 1958, s. 88. — *Renezanční portál ve vchodu do letního divadla v Olomouci*, 1959, s. 18. — *Smírčí kříže na území města a okresu olomouckého*, 1959, s. 35.
- KUBA J., *Vlastivědná výstava v Trusovicích*, 1958, s. 82.
- KUDLA M., *Několik lepidopterologických poznámek*, 1958, s. 61.
- KUCHAŘ J. — VINŠ V., *Nález druhu Cardiopteris frondosa v kulmu Dražanské vysočiny*, 1959, s. 29.
- LANG A., *Práce Okresního vlastivědného sboru v Zábřeze*, 1958, s. 75.

- LESÁK V., Z přírůstků ve sbírkách KVM. Historické oddělení. Oddělení dějin kapitalismu a dělnického hnutí, 1958, s. 13. — Z nové literatury. Z nové kraje historické literatury [Bartošová Š. — Bieberle J. — Filip Z., Boj komunistů Olomouckého kraje na obranu Sovětského svazu v letech 1917–1945; Spurný F. — Mezník J., Průvodce po archivních fondech Státního archivu v Janovicích u Rýmařova], 1958, s. 30. — O stávce krejčovského dělnictva na Prostějovsku v roce 1927, 1958, s. 53. — Viz též Burian V.
- MACHYTKA L., Úkoly okresních komisí státní památkové péče, 1959, s. 23.
- MAKAS S., František Novotný, 1958, s. 62.
- MORAV K., Potomci Pietra de Petri ve Šternberku, 1958, s. 32. — Mikuláš Fr. Kernerius, 1958, s. 55. — Příspěvek k rodopisu Šternberska, 1958, s. 92.
- MYŠKA M., První mzdové hnutí horníků z Velké Bystřice roku 1771, 1959, s. 43.
- OLIVA O., Zajímavé čelisti žraloků (Selachii) z muzea v Olomouci, 1959, s. 32.
- PLEICHINGER O. — Vodička J., Průzkum Mladečského krasu, 1959, s. 2.
- Pracovníci Krajského vlastivědného muzea v Olomouci a ostatních muzeí Olomouckého kraje, Vážení kolegové, . . . [provolání], 1958, s. 65 (vydáno sep. též anglicky).
- REMEŠ M., Z dějin olomouckých muzeí, 1958, s. 39. — Botanická zahrada v Olomouci, 1959, s. 3. — Lékařské tituly, 1959, s. 22.
- SCHAFER J., Novodobé hanácké chmeleářství, 1958, s. 16.
- SKÁCEL J., Nápis na starém báňském díle v Malé Morávce, 1958, s. 63.
- SKUTIL Jan, Muzejní příspěvek k poznání Bayerovy olomoucké Koledy (1877–1878), 1958, s. 23.
- SKUTIL Josef, Jak vznikala muzejní expozice „Pravěk a časná doba dějinná Olomoucká“, 1958, s. 83. — Dr. M. Remeš a moravská speleologie, 1959, s. 1.
- SOUČEK V., Přírodovědecký kroužek OVM v Prostějově, 1958, s. 71.
- SOUČEK T., Vlastivědný kroužek závodního klubu ROH Uničovských strojřen, 1958, s. 73.
- STRNAD V., Z přírůstků ve sbírkách KVM. Přírodovědecká oddělení. Paleontologické oddělení, 1958, s. 10. — Přemyslovice — nové naleziště miocenních zka-menělin, 1958, s. 44.
- ŠULA B., Z přírůstků ve sbírkách KVM. Přírodovědecká oddělení. Botanické oddělení, 1958, s. 11. — Příspěvek k poznání tvárnosti rostlinného krytu olomouckého okolí, 1958, s. 22. — Z nové literatury [Duda J. — Krkavec F., Chráněné rostliny Opavska], 1958, s. 31. — Příspěvek ke květeně Šternberska, 1958, s. 45. — Poznámky k erozi na Pradědu, 1959, s. 29.
- VALÍČEK J., Spolupráce muzea s mládeží, 1958, s. 72.
- VINŠ V., viz Kuchař J.
- VODIČKA J., viz Pleichinger O.
- WEISER V., 1. máj v Bruntále, 1958, s. 86.
- ZAPLETAL F., Listina o Kojetíně z r. 1233, 1959, s. 9.
- Ze zkušeností Krajského vlastivědného střediska v Olomouci, 1959, s. 25.
- Z práce muzeí Olomouckého kraje za rok 1957, 1958, s. 3. — Krajské vlastivědné muzeum v roce 1957, 1958, s. 3. — Okresní vlastivědné muzeum v Bruntále, 1958, s. 4. — Pobočka Okresního vlastivědného muzea v Čelčicích, 1958, s. 5. — Okresní vlastivědné muzeum v Hranicích, 1958, s. 5. — Okresní vlastivědné muzeum v Jeseníku, 1958, s. 6. — Pobočka Okresního vlastivědného muzea v Kojetíně, 1958, s. 6. — Okresní vlastivědné muzeum v Litovli, 1958, s. 6. — Havelkovo muzeum v Lošticích, 1958, s. 7. — Pobočka Okresního vlastivědného muzea v Plumlově, 1958, s. 7. — Okresní vlastivědné muzeum v Prostějově, 1958, s. 7. — Okresní vlastivědné muzeum v Přerově, 1958, s. 8. — Okresní vlastivědné muzeum v Rýmařově, 1958, s. 8. — Okresní vlastivědné muzeum ve Šternberku, 1958, s. 9. — Okresní vlastivědné muzeum v Tovačově, 1958, s. 9. — Okresní vlastivědné muzeum, pobočka v Uničově, 1958, s. 9. — Okresní vlastivědné muzeum v Zábřeze, 1958, s. 10. Sestavil V. Burian.

SIEGE
d' Olmütz comence'
6 May 758. levé 6. Juin